1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αλλαγή κατοχικής αρχής το 1878 αποτελεί ταυτόχρονα ένα τέλος και μια αρχή στην πολιτική ιστορία της Κύπρου. Οι Βρετανοί, οι νέοι κάτοχοι του νησιού, εφάρμοσαν το 1882 Σύνταγμα και από τότε αρχίζει ο σύγχρονος πολιτικός βίος των Κυπρίων. Η παραχώρηση Συντάγματος από τη μια ανταποκρινόταν στα αιτήματα της κυπριακής άρχουσας τάξης και από την άλλη διευκόλυνε την υλοποίηση της βρετανικής πολιτικής. Είχαν γίνει δύο αλλαγές στην πολιτική σκηνή της Κύπρου. Η μια αφορούσε το θεσμικό οικοδόμημα της τοπικής αυτοδιοίκησης και η άλλη την δημιουργία κοινοβουλευτικών σωμάτων στα πλαίσια των οποίων θα διεξάγονταν και εκλογές.

Ο θεσμός των Δημοτικών Συμβουλίων για τις μεγάλες πόλεις είχε καθιερωθεί και στην Κύπρο μέσα στα πλαίσια του «Χάττι Χουμαγιούν», δηλαδή της «Χάρτας Αυτονομίας» που εισήγαγε ο Σουλτάνος Μαχμούτ. Το κάθε Δημοτικό Συμβούλιο αποτελείτο από τον Πρόεδρο που διοριζόταν από την Κυβέρνηση και από έξι Δημοτικούς Συμβούλους που εκλέγονταν από τον λαό. Με την καθιέρωση του Συντάγματος του 1882 τροποποιήθηκε και ο νόμος για τα Δημαρχεία . Βασική αλλαγή ήταν ότι ο Δήμαρχος πλέον θα εκλεγόταν από τα υπόλοιπα μέλη του σώματος και όχι από την Κυβέρνηση. Επίσης οι εκλογείς θα ήταν πρόσωπα που συνεισέφεραν στην κάλυψη των εξόδων του δημαρχείου και όχι όσοι πλήρωναν κτηματικό φόρο προς την Κυβέρνηση και που κατοικούσαν στα δημοτικά όρια κάθε πόλης. Ο αριθμός των μελών του Συμβουλίου κυμαινόταν από οκτώ μέχρι δώδεκα με αναλογική πληθυσμιακή εκπροσώπηση.

Το 1907 το Νομοθετικό Συμβούλιο ενέκρινε νόμο για διενέργεια εκλογών Δημάρχων σε νέα βάση. Το 1908 έγιναν οι εκλογές και τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου εξέλεγαν τον Δήμαρχο και Αντιδήμαρχο η θητεία των οποίων ήταν τριετής. Συνέχισε να υπάρχει ο θεσμός αυτός ο οποίος σταμάτησε ξανά το 1931 λόγω των «Οκτωβριανών». Επανέρχεται ξανά το 1943 μέχρι το 1955-56 που σταματά πάλι λόγω του απελευθερωτικού αγώνα του 1955-59. Καθ' όλη την περίοδο της Αγγλοκρατίας συνέβαιναν αλλαγές στον τρόπο εκλογής των Δημάρχων.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Πάφο, οι Δήμαρχοι της πόλης που υπηρέτησαν κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας στην Πάφο , το έργο τους και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν, η διεξαγωγή των εκλογών και τα αποτελέσματά τους, η εμφάνιση των κομμάτων και η συμβολή τους στα αποτελέσματα.

Μετά τα εισαγωγικά στοιχεία που αναλύονται στο πρώτο κεφάλαιο προχωρώντας στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά η περίοδος της δημαρχείας του Νεόφυτου Νικολαΐδη και του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη από το 1908 μέχρι το 1943. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση της δημαρχείας του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου κατά την περίοδο 1943-1953 και στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη νίκη του Ιάκωβου Α. Ιακωβίδη και στη θητεία του για την περίοδο 1953-1959. Η εργασία τελειώνει με τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγω με βάση τη μελέτη που έκανα.

2. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ

2.1 Η Διοίκηση στην Κύπρο κατά την Οθωμανική περίοδο(1571-1878)

Στο μεγαλύτερο μέρος της Οθωμανικής περιόδου η Κύπρος ήταν διαιρεμένη σε δεκαέξι διοικητικές περιφέρειες. Οι διοικητές των περιφερειών πέραν των θρησκευτικών είχαν και πολιτικές, δικαστικές και δημοτικές εξουσίες. Συνήθως τα πρόσωπα που διοικούσαν στα τοπικά κέντρα και είχαν καθήκοντα τοπικής εξουσίας ήταν πρόσωπα περιορισμένων διοικητικών ικανοτήτων, που βασικός σκοπός, τους ήταν η οικονομική αφαίμαξη του ντόπιου πληθυσμού. Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας επικρατούσε κακή διοίκηση, αυθαιρεσία, ατασθαλίες και γενικά κακοδιαχείριση.[1]

Μετά από μια δύσκολη περίοδο τριών αιώνων, η Κύπρος παραχωρήθηκε στη Βρετανία στις 4 Ιουνίου του 1878. Ο Σουλτάνος, υπό την απειλή της Ρωσίας ενέδωσε στην πρόταση της Βρετανίας για παραχώρηση της Κύπρου με αντάλλαγμα η Βρετανία να στήριζε την Τουρκία σε περίπτωση νέας επίθεσης από τη Ρωσία. Η μεταβίβαση της διοίκησης της μεγαλονήσου έγινε στις 22 Ιουλίου 1878 με ειρηνικό τρόπο με την άφιξη του πρώτου βρετανού αρμοστή, υποστράτηγου Garnet Wolseley. Βασικό χαρακτηριστικό της βρετανικής αποικιακής πολιτικής ήταν η άσκηση συγκεντρωτικής διακυβέρνησης. Παράλληλα στη βάση της γενικότερης αποικιακής τους πολιτικής και πρακτικής, ήταν πρόθυμοι να παραχωρήσουν στην τοπική ηγεσία ένα μικρό μέρος της ευθύνης στη διαχείριση των υποθέσεων της μέσω διορισμών και εκλογών, προκειμένου να διασφαλίζουν πολιτική τάξη, σταθερότητα και κάποιας μορφής λαϊκή νομιμότητα.[2]

Αν και η Βρετανία διατήρησε κάποια στοιχεία της Οθωμανικής Διοίκησης όπως το δυσβάστακτο για τα λαϊκά στρώματα φορολογικό σύστημα, εντούτοις εισήγαγε κάποιες καινοτομίες. Εκσυγχρόνισε το σύστημα δικαιοσύνης και διοικητικής οργάνωσης και ταυτόχρονα εισήγαγε νέους θεσμούς πολιτικής αντιπροσώπευσης. Βέβαια αυτοί οι νέοι θεσμοί απείχαν πολύ από το να είναι δημοκρατικοί.

Επικεφαλής της τοπικής κυβέρνησης ήταν ο Ύπατος Αρμοστής που διοριζόταν από τον Υπουργό Αποικιών με τις βασικές αρμοδιότητες να κατανέμονται σε διάφορα

[1] G. Hill, *A History of Cyprus,* τόμος. IV, *The Ottoman Province and the British Colony, 1571-1948,* Cambridge University Press, Cambridge, 1972, p. 1-31.

[2] Βασίλης Πρωτοπαπάς, *Εκλογική Ιστορία της Κύπρου. Πολιτευτές, κόμματα και εκλογές στην Αγγλοκρατία 1878-1960*, Αθήνα, 2012, σ. 36.

κυβερνητικά τμήματα.[3] Διοικητικά το νησί διαιρέθηκε σε έξι επαρχίες με βρετανούς διοικητές και ντόπιους διορισμένους σε θέσεις κατώτερου διοικητικού προσωπικού. Συμβουλευτικό ρόλο για τον αρμοστή είχε το Εκτελεστικό Συμβούλιο.

Το Νομοθετικό Συμβούλιο (Legislative Council) ήταν ο σημαντικότερος θεσμός πολιτικής αντιπροσώπευσης. Επίσης ένα δεύτερο επίπεδο πολιτικής αντιπροσώπευσης και εκλογικής εμπειρίας παρείχε η διατήρηση και διεύρυνση της οθωμανικής νομοθεσίας για την Τοπική Αυτοδιοίκηση με τα δημοτικά Συμβούλια και τις Κοινοτικές Αρχές. Ένα τρίτο επίπεδο αποτελούσαν το Κεντρικό και τα Επαρχιακά Διοικητικά Συμβούλια. Τα εκλογικά δικαιώματα αποδίδονταν σε αρρένες άνω των 18 ετών και δικαίωμα εκλέγειν είχαν όσοι πλήρωναν 50 γρόσια ετησίως σε φόρους, ενώ δικαίωμα εκλέγεσθαι όσοι πλήρωναν τουλάχιστον 100 γρόσια. Δεν γίνονταν γενικές εκλογές αλλά κάθε κοινότητα ή ενορία πόλης που είχε πέραν των 200 κατοικιών όριζε έναν αντιπρόσωπο που συμμετείχε στην εκλογή για τα Επαρχιακά Συμβούλια, τα οποία κατόπιν συνέρχονταν για να εκλέξουν το Κεντρικό.

2.2 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση επί Αγγλοκρατίας

Στα πλαίσια της γενικότερης διοικητικής αναδιάρθρωσης, η βρετανική διοίκηση επιχείρησε με μια σειρά μεταρρυθμίσεων και νομοθετημάτων να θέσει τη λειτουργία των Δημοτικών Συμβουλίων στα αστικά κέντρα και σε ορισμένες μεγάλες κωμοπόλεις σε πιο ορθολογική βάση και με αρκετές διαδικασίες ανάδειξης.[4] Υπήρχαν χωριστοί εκλογικοί κατάλογοι για μουσουλμάνους και χριστιανούς αφού υπήρχε χωριστή κοινοτική αντιπροσώπευση. Αυτοί οι κατάλογοι εφαρμόστηκαν για τα Δημαρχεία. Οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι διεκδικούσαν ισάριθμη αντιπροσώπευση και εκ περιτροπής κατοχή των θέσεων δημάρχου και αντιδημάρχου, οδήγησαν δια της αποχής σε μια συγκρότηση του Δημοτικού Συμβουλίου. Μέχρι και το 1907 στους Δήμους που οι Τουρκοκύπριοι είχαν αναλογία πέραν του 1/3 των Δημοτικών Συμβούλων, διορίζονταν Δημοτικές Επιτροπές. Μετά το 1908 τα Συμβούλια των Δήμων προέκυπταν μέσω σταθερών εκλογών ανά τριετία. Οι τελευταίες

[3] Γιώργος Γιωργαλλίδης, *Αποικιοκρατία 1978-1960: σύντομη επανεκτίμηση,* Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αρ. 4, *Κάποιες κρίσιμες ώρες στην κυπριακή Λευκωσία*, 1994, σ. 79-92.

[4] *The Cyprus Gazette*, αρ. 79, 25 Νοεμβρίου 1881 και 6 Μαΐου 1882.

γενικές δημοτικές εκλογές έγιναν το 1929, αφού μετά ακολούθησαν τα γεγονότα του 1931 και οι εκλογές ανεστάλησαν.[5] Μέχρι το 1943 οι δήμαρχοι και οι δημοτικοί σύμβουλοι ήταν διορισμένοι όπου και επανήλθε ξανά το εκλογικό σύστημα. Γενικά εκλογές για Δημάρχους έγιναν το 1943, το 1946, το 1949 και το 1953 αφού λόγω του απελευθερωτικού αγώνα του 1955-59 οδήγησε σε αναστολή των επόμενων εκλογών.

Παρόλο που ανάλογοι θεσμοί τοπικής αυτοδιοίκησης εφαρμόστηκαν και στις αγροτικές κοινότητες, εντούτοις υπήρχε αστάθεια ως προς τις διαδικασίες ανάδειξης των κοινοτικών αξιωματούχων. Συγκεκριμένα μέχρι το 1891 οι κοινοτικές αρχές ήταν αιρετές, από το 1891 μέχρι το 1906 διορίζονταν, έγιναν ξανά αιρετές από το 1907 μέχρι το 1023. για να επανέλθουν έκτοτε και μέχρι το τέλος της Αγγλοκρατίας στο διοριστικό σύστημα. Το γεγονός της εξάρτησης των χωρητικών αρχών από την αποικιακή εξουσία επέτρεπε στους Βρετανούς να ασκούν ιδιαίτερη επίδραση στις αγροτικές περιοχές και να συντηρούν πελατειακά δίκτυα γύρω από τους ισχυρούς μουχτάρηδες.[6] Οι μουχτάρηδες που διορίζονταν λόγω της οικονομικής και πολιτικής δύναμης που είχαν όπως επίσης και λόγω της νομιμοποίησης τους από τους Βρετανούς συμπεριφέρονταν με υπεροψία και αρκετές φορές η συμπεριφορά τους υπόσκαπτε τη δημοκρατία.

Για τις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο όσοι κατοικούσαν για ένα μικρό χρονικό διάστημα εντός των δημοτικών κοινοτικών ορίων και κατέβαλαν δημοτικά τέλη ή ενοίκιο για κάποιο ακίνητο. Η πρόνοια αυτή καταργήθηκε από τις δημοτικές εκλογές του 1943. Στα Δημοτικά Συμβούλια τις θέσεις δημάρχων και αντιδημάρχων καταλάμβαναν Ελληνοκύπριοι. Ουσιαστικά η εκλογή του δημάρχου και του αντιδημάρχου δεν γινόταν με άμεση εκλογή, αλλά από τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου στην πρώτη τους σύνοδο. Οι δημοτικοί σύμβουλοι κάθε κοινότητας εκλέγονταν ανάλογα με τον πληθυσμό που είχε η κάθε κοινότητα. Η μυστικότητα της ψήφου διασφαλίστηκε το 1906 γι αυτό και είχε συγκροτηθεί ένα σύστημα πολιτικής αντιπροσώπευσης με κυρίαρχο στοιχείο τις πελατειακές σχέσεις και τις σχέσεις πολιτικής πατρωνίας.[7]

[5] Βασίλης Πρωτοπαπάς, ό.π., σ. 44.
[6] Στο ίδιο, σ. 45.
[7] Στο ίδιο, σ. 46.

2.3 Η λειτουργία του εκλογικού συστήματος επί Αγγλοκρατίας

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας υπήρχαν πολλοί περιορισμοί και αποκλεισμοί (σε σχέση με το φύλο, με την καταβολή των φόρων, με την ηλικία και την υπηκοότητα) και έτσι το εκλογικό σώμα που προέκυπτε ήταν σχετικά μικρό. Όσον αφορά τις εκλογές για τα Δημοτικά Συμβούλια, το εκλογικό σώμα διευρύνθηκε τη δεκαετία του 1940, καθώς ο τροποποιητικός νόμος του 1942 για τα Δημαρχεία αφαίρεσε από τα εκλογικά προσόντα οποιεσδήποτε προϋποθέσεις οικονομικού τύπου (φορολογίες, περιουσιακά, κτλ.).

Τα προσόντα των εκλογέων καθορίζονταν από το Σύνταγμα του 1882 αλλά μπορούσε ο εκάστοτε αρμοστής /κυβερνήτης να κάνει οποιεσδήποτε τροποποιήσεις θεωρούσε αναγκαίες. Όσον αφορά τις εκλογές για τα Δημοτικά Συμβούλια από το 1908 οι αρμοδιότητες του αρμοστή εκτελούνταν από τους επαρχιακούς διοικητές.

Το 1930 εκδόθηκε νόμος για τα Δημαρχεία, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα αναλυτικός για τη διενέργεια των εκλογικών διαδικασιών. Αναφερόταν εκτενώς στις περιπτώσεις δωροδοκίας, διαφθοράς και αθέμιτης επιρροής ψηφοφόρων. Συγκεκριμένα το άρθρο 38 έθετε περιορισμό στο ύψος της δαπάνης που ένας υποψήφιος ή μια συνεργασία υποψηφίων μπορούσε να κάνει σε σχέση με τις εκλογές. Ένας μεμονωμένος υποψήφιος είχε ως όριο τις 15 λίρες, αν επρόκειτο για συνεργασία δύο υποψηφίων το ατομικό όριο μειωνόταν κατά ¼ και αν ήταν περισσότεροι από δύο μειωνόταν κατά 1/3.[8]

Η ευθύνη ετήσιας σύνταξης, αναθεώρησης και διαφύλαξης του εκλογικού καταλόγου ανήκε στο δημοτικό γραμματέα και στο Δήμαρχο, με τους προέδρους των Επαρχιακών Δικαστηρίων να εκδικάζουν πιθανές ενστάσεις. Από το 1948 η αρμοδιότητα αυτή αφαιρέθηκε από τους δημοτικούς γραμματείς και μεταφέρθηκε στους μουχτάρηδες των ενοριών. Ταυτόχρονα, αποφασίστηκε όπως η σύνταξη και αναθεώρηση γίνεται μόνο κατά το έτος πραγματοποίησης των εκλογών και όχι σε ετήσια βάση.

Οι εκλογικοί κατάλογοι έπρεπε να ήταν συνταγμένοι χωριστά για τους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς ψηφοφόρους. Οι ψηφοφόροι έπρεπε να ήταν χωρισμένοι κατά κοινότητα ή ενορία διαμονής και η κατάταξη των ονομάτων να είναι με αλφαβητική σειρά και με αρίθμηση. Επιπλέον περιλαμβανόταν εκτός από το όνομα και το επίθετο, το επάγγελμα και σε πολλές περιπτώσεις η διεύθυνση κατοικίας (όπου ήταν εφικτό). Μετά την συγκρότηση του εκλογικού καταλόγου - για κάθε υποδιαμέρισμα – αποστελλόταν στον πρόεδρο του Επαρχιακού Δικαστηρίου ο οποίος εντός 14 ημερών

[8] SA 1:461/1930, βλ. *The Municipal Corporations Bill 1930.*

μεριμνούσε για την ανάρτηση του σε περίοπτο μέρος εντός της κοινότητας ή ενορίας σε κάθε υποδιαμέρισμα. Όσοι υπόβαλλαν ένσταση έπρεπε να καταβάλουν 5 σελίνια.[9]

Όπως έχει λεχθεί πιο πάνω, η πιο εμφανής αδυναμία του εκλογικού συστήματος ήταν η μη διασφάλιση της μυστικότητας της ψήφου. Μέχρι και το 1901 η ψηφοφορία ήταν φανερή και οι υπάλληλοι που εργάζονταν στα εκλογικά κέντρα αλλά και οι υποψήφιοι άκουγαν και έβλεπαν τι ψήφιζε ο κάθε ψηφοφόρος. Το 1906 διασφαλίστηκε η μυστικότητα της ψήφου καθώς εφαρμόστηκε νέα τεχνική ψηφοφορίας. Αυτή η τεχνική εφαρμόστηκε μέχρι το τέλος της Αγγλοκρατίας σε όλες τις εκλογές (Νομοθετικό, Δημαρχεία, Κοινότητες).

Ο τρόπος ψηφοφορίας ρυθμίστηκε ως ακολούθως: Κάθε κάλπη ήταν χωρισμένη εσωτερικά σε δύο διακριτικά μέρη που ξεχώριζαν εξωτερικά από δύο διαφορετικά χρώματα. Το δεξιό τμήμα ήταν λευκό για τις θετικές ψήφους και το αρνητικό τμήμα ήταν μαύρο για τις αρνητικές ψήφους. Οι λέξεις «ναι» και «όχι» αναγράφονταν ευδιάκριτα με κεφαλαία γράμματα στο μπροστινό μέρος της κάλπης στα ελληνικά ή στα τούρκικα. Στο μπροστινό μέρος της κάλπης υπήρχε μια στρογγυλή οπή που οδηγούσε σε μια χοάνη μέσω της οποίας ο ψηφοφόρος έβαζε το χέρι του και τοποθετούσε το δελτίο.[10]

Όταν προσερχόταν ο ψηφοφόρος δήλωνε το όνομα και τη διαμονή του, αναγνωριζόταν από τον αντιπρόσωπο της κοινότητας του και ο γραμματέας σημείωνε την προσέλευση του στον εκλογικό κατάλογο. Ο προεδρεύων έδινε στο κάθε άτομο που ήταν υπεύθυνο για την επιτήρηση της κάθε κάλπης αριθμό δελτίων όσοι ήταν και οι ψηφοφόροι τη στιγμή εκείνη εντός του εκλογικού κέντρου. Ο κάθε επόπτης στεκόταν δίπλα από την κάλπη ευθύνης του και καθώς περνούσε από μπροστά του ο ψηφοφόρος του έδινε ένα δελτίο αναφέροντας του με καθαρότητα, στα ελληνικά ή στα τούρκικα, το πλήρες όνομα του υποψηφίου στον οποίο ανήκε η κάλπη. Ο ψηφοφόρος λάμβανε το δελτίο, το σήκωνε ψηλά για να φαινόταν ότι κρατούσε μόνο ένα δελτίο και αμέσως μετά έβαζε το χέρι του στην κάλπη και ψήφιζε, χωρίς να δει κανείς ή να συμπεράνει τι επέλεξε. Αυτή η διαδικασία συνεχιζόταν μέχρι να περάσει από όλες τις κάλπες.[11]

Το εκλογικό σύστημα για τις έδρες των Δημοτικών Συμβουλίων ήταν απόλυτης πλειοψηφικής λογικής. Ακόμη και όταν τη δεκαετία του 1940 συγκροτούνταν άτυποι εκλογικοί συνδυασμοί και εκδηλωνόταν έντονη ιδεολογική αντιπαράθεση, το εκλογικό

[9] Βασίλης Πρωτοπαπάς, ό.π., σ. 52.
[10] *The Cyprus Gazette*, Λευκωσία, αρ. 862, Σάββατο, 18 Αυγούστου 1906.
[11] Στο ίδιο.

σύστημα τυπικά αναγνώριζε μόνο ατομικές υποψηφιότητες. Το γεγονός ότι οι δήμαρχοι και οι αντιδήμαρχοι αναδεικνύονταν ανάμεσα στα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου ενθάρρυνε ως ένα βαθμό, τη σύναψη ευκαιριακών εκλογικών συνεργασιών, ιδιαίτερα την περίοδο πριν το 1940.

2.4 Ιστορικό πλαίσιο κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας στην Πάφο

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας η Κύπρος χωριζόταν σε έξι επαρχίες: της Λευκωσίας, της Λεμεσού, της Λάρνακας, της Αμμοχώστου, της Πάφου και της Κερύνειας. Η Πάφος βρισκόταν στη χειρότερη κατάσταση απ' όλες τις επαρχίες της Κύπρου. Αυτό οφειλόταν κυρίως στο γεγονός ότι η Πάφος ήταν η πιο ορεινή επαρχία της Κύπρου, πράγμα που είχε δυσμενείς επιπτώσεις στην παραγωγή και διάθεση των προϊόντων της. Ο λόγος αυτός καθώς και οι συνεχείς ανομβρίες χειροτέρευαν ακόμη περισσότερο την κακή οικονομική κατάσταση της Πάφου. Μεγάλη οικονομική κρίση γνώρισε η επαρχία κυρίως στα χρόνια 1890-1898 και 1923-1931 με μικρά μόνο διαλείμματα κάποιας οικονομικής ανακούφισης.[12]

Επιπλέον και από κοινωνική άποψη η Πάφος ήταν η λιγότερο προνομιούχα επαρχία της Κύπρου. Η απόσταση της από την πρωτεύουσα Λευκωσία και τις άλλες πόλεις καθώς και η έλλειψη επαρκούς οδικού δικτύου είχαν ως αποτέλεσμα την απομόνωσή της, πράγμα που επηρέαζε αρνητικά τη όλη ανάπτυξή της. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της ήταν κατανεμημένο σε πάρα πολλές μικρές κοινότητες, από τις οποίες ελάχιστες είχαν πάνω από 500 κατοίκους.[13] Το έγκλημα κυρίως στις ορεινές περιοχές βρισκόταν σε μόνιμη έξαρση, πράγμα που επηρέαζε δυσμενώς τη γνώμη των ξένων περιηγητών για το χαρακτήρα των κατοίκων.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της Πάφου μπορούμε να πούμε ότι σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που παίρνουμε από τις κατά καιρούς απογραφές αυτό ήταν το πιο χαμηλό σ' ολόκληρη την Κύπρο. Ακόμη και στα 1921 οι αναλφάβητοι στην Πάφο ήταν 603 άνδρες στους 1000 και 895 γυναίκες στις 1000.[14]

[12] *Αλήθεια* , Λεμεσός, 20 Αυγούστου 1937.
[13] Reports of the Census, London, σ. 4, 45-47.
[14] Report and General Abstracts of the Census of 1921, London 1922, σ. 13.

Κατά την περίοδο κυρίως 1878-1931 το Κτήμα ήταν μια μικρή μεταπρατική κοινωνία που απαρτιζόταν από ορισμένους εμπόρους, αρκετούς μικροκαταστηματάρχες και τεχνίτες και ένα σχετικά μικρό αριθμό κυβερνητικών υπαλλήλων, δικηγόρων, γιατρών και εκπαιδευτικών. Η σταδιακή αύξηση του πληθυσμού της πόλης οφείλεται και στη μετακίνηση αγροτών από την επαρχία λόγω της φτώχειας και της πείνας που ήταν σχεδόν μόνιμη κατάσταση.

Σημαντική κίνηση στον πολιτιστικό τομέα σημειώθηκε μόνο στην πρωτεύουσα της Πάφου, το Κτήμα, και περιστρεφόταν γύρω από το Ημιγυμνάσιο και το Γυμνάσιο καθώς και τις δύο Λέσχες, την «Πάφο» και την «Ευσέβεια» που ιδρύθηκαν γύρω στα 1901. Στα πλαίσια αυτά διοργανώνονταν διαλέξεις, συζητήσεις διαφόρων θεμάτων, μουσικοφιλολογικές βραδιές και θεατρικές παραστάσεις. Παράλληλα στην Πάφο εκδιδόταν και μια τοπική εφημερίδα ο «ΑΓΩΝ» στην περίοδο 1900 ως τα 1911, που μετά από διετή διακοπή επανέλαβε την έκδοσή της στην περίοδο 1913 (Σεπτέμβριο) ως το 1914 (Οκτώβριο) με την ονομασία «ΑΙΩΝ». Επίσης εκδιδόταν από τον Λοΐζο Φιλίππου η εβδομαδιαία εφημερίδα «Πάφος» στα 1921-23 και 1930-50 ενώ από το 1929 και έπειτα εκδιδόταν εβδομαδιαία εφημερίδα «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» του ποιητή, πολιτευτή, δημάρχου Πάφου Χριστόδουλου Γαλατόπουλου.

2.5 Ιστορικό πλαίσιο Δημοτικών Εκλογών στην Πάφο

Ο πληθυσμός της Πάφου το 1881 ήταν 28.424 και από αυτούς οι 20.245 ήταν Έλληνες και οι 8.146 ήταν Τούρκοι. Σιγά σιγά ο πληθυσμός αυξανόταν αντίστοιχα τόσο με Έλληνες όσο και με Τούρκους. Έτσι, το 1921 έφτασε τις 42.330 και από αυτούς οι 31.612 ήταν Έλληνες και οι 10.675 ήταν Τούρκοι.[15] Συγκεκριμένα, το Κτήμα, η πρωτεύουσα της Πάφου, είχε πληθυσμό 2.204 κατοίκων στα 1881, στα 1901 3.134 κατοίκους από τους οποίους το 40% ήταν Έλληνες και το 60% ήταν Τούρκοι. Στα 1921 είχε πληθυσμό 4.117 κατοίκους από τους οποίους το 53% ήταν Έλληνες και το 47% ήταν Τούρκοι. Σιγά σιγά ο πληθυσμός των Τούρκων στην Πάφο άρχισε να μειώνεται.

Η αριθμητική υπεροχή των Τούρκων στο Κτήμα φαίνεται και από το γεγονός ότι οι πρώτοι Δήμαρχοι της πόλης από το 1882 ως το 1890 που διεξάγονται δημοτικές εκλογές

[15] Reports on the Census of Cyprus, σ. 14-19.

ήταν Τούρκοι. Αντίθετα, Έλληνες Δήμαρχοι άρχισαν να εκλέγονται από το 1908 που έγιναν δημοτικές εκλογές ύστερα από μια περίοδο διοριστικού συστήματος που κράτησε από το 1890 ως το 1908. Στις εκλογές αυτές εξελέγησαν πέντε Έλληνες και τρεις Τούρκοι, γεγονός που είναι ενδεικτικό της αλλαγής που σημειώθηκε στην πληθυσμιακή σύνθεση του Κτήματος για το λόγο ότι ο αριθμός των εδρών του Δημοτικού Συμβουλίου που αναλογούσε σε Έλληνες και Τούρκους καθοριζόταν με βάση την αναλογία πληθυσμού. Όπως θα δούμε παρακάτω στις εκλογές του 1908 εξελέγηκε Δήμαρχος ο Νεόφυτος Νικολαΐδης που κέρδιζε επίσης και τις διαδοχικές εκλογές ως τα 1920. Από το 1920 ως το 1943 Δήμαρχος Κτήματος εκλεγόταν ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης, από το 1943 μέχρι και το 1953 εκλέγηκε 3 φορές δήμαρχος ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος και τέλος, από το 1953 μέχρι το 1964 δήμαρχος ήταν ο Ιάκωβος Α. Ιακωβίδης.

Ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1943-1953 αναπτύχθηκε στην Πάφο έντονη πολιτική ζωή, που περιστρεφόταν κυρίως γύρω από τις Δημοτικές Εκλογές. Από το 1931 μέχρι το 1943 οι Άγγλοι, εφάρμοζαν στο θέμα των Δημοτικών Εκλογών διοριστικό σύστημα, εξαιτίας των απαγορευτικών μέτρων που επέβαλαν μετά τα γεγονότα του Οκτώβρη του 1931. Έτσι κατά την περίοδο 1931-1943 διορισμένος από την Κυβέρνηση Δήμαρχος ήταν ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης. Μάλιστα ο Νικόλαος Ν. Νικολαΐδης κατείχε τη θέση του Δημάρχου από το 1923.

Κατά την περίοδο 1943-1953 οι πολιτικές παρατάξεις που υπήρχαν στην Πάφο ήταν το ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού), αριστερό κόμμα οργανωμένο σε Παγκύπρια κλίμακα, η παράταξη του Νικόλαου Νικολαΐδη, που αποτελούσαν μετριοπαθείς της δεξιάς και η «Σοσιαλιστική Πρωτοπορία» του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου. Η παράταξη αυτή είχε παραρτήματα και σε άλλες πόλεις της Κύπρου και σε ορισμένες μεγάλες κοινότητες άλλων επαρχιών. Παρακλάδι της «σοσιαλιστικής Πρωτοπορίας» ήταν η «Εθνική Παφιακή ένωση Νέων» (ΕΠΕΝ) και εκφραστικό της όργανο η τοπική εβδομαδιαία εφημερίδα «Πολιτική Επιθεώρηση» και «Νέα Πολιτική Επιθεώρηση».[16]

Τις δημοτικές εκλογές του Μάρτη του 1943 διεκδίκησαν ο «Προοδευτικός Συνδυασμός» του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη, το ΕΜΕΚΕΛ (Ενιαίο Μέτωπο των Εργατών και Εργαζομένων της Πάφου) που συνεργαζόταν με το ΑΚΕΛ και ο «Εθνικολαϊκός Συνδυασμός» του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου που εξασφάλισε και τις πέντε έδρες που αναλογούσαν στους Έλληνες δημότες του Κτήματος. Συγκεκριμένα, εκτός από τον

[16] Κώστας Γ. Ιεροκηπιώτης, *Η Ελληνική Εκπαίδευση στην Επαρχία Πάφου (1878-1960),* Λευκωσία 2004, σ. 204.

Γαλατόπουλο οι άλλοι τέσσερις που εξελέγησαν ήταν ο Στέλιος Σιβιτανίδης, ο Σπύρος Κ. Ιωάννου, ο Ευάνθης Κονιώτης και ο Ευθύβουλος Ιερόπουλος.[17] Εκτός από τα πέντε ελληνικά μέλη στο Δημοτικό Συμβούλιο υπήρχαν και τρία τουρκικά μέλη που εκλέγονταν σε χωριστές εκλογές που διεξάγονταν μεταξύ των Τουρκοκυπρίων του Κτήματος. Ο συνδυασμός του Γαλατόπουλου κέρδισε και τις επαναληπτικές εκλογές που έγιναν στα 1945 για την πλήρωση μιας θέσης που κενώθηκε στο δημοτικό Συμβούλιο καθώς και τις εκλογές του 1946 και 1949, ενώ ηττήθηκε στις εκλογές του 1953.[18]

Ο Γαλατόπουλος ήταν μαχητικός υποστηρικτής της Ένωσης και ακολουθούσε αδιάλλακτη και επιθετική πολιτική απέναντι στους Άγγλους, τόσο στις εθνικές γιορτές μέσω των ομιλιών που εκφωνούσε, όσο και στα άρθρα του στην εφημερίδα που εξέδιδε.[19]

Παράλληλα, ενωτική πολιτική ακολουθούσαν τόσο το ΑΚΕΛ, όσο και η παράταξη Νικολάου Νικολαΐδη, που είχαν ως πολιτικό τους εκφραστικό όργανο τις στήλες της τοπικής εβδομαδιαίας εφημερίδας, «ΠΑΦΟΣ», που εξέδιδε ο δικηγόρος και ο λόγιος Λοΐζος Φιλίππου στα 1921-1923 και 1930-1950. Η συγκεκριμένη εφημερίδα ακολουθούσε πάντοτε ενωτική πολιτική και αυτό φαίνεται τόσο από την ειδησεογραφία της, όσο και από τα πολλά άρθρα αναγνωστών της που φιλοξενούσε.[20]

Ο αγώνας του 1955-59 αποτέλεσε εμπόδιο για τη συνέχιση των δημαρχιακών εκλογών, έτσι διακόπτεται η διεξαγωγή εκλογών και οι δήμαρχοι διορίζονται από τη Κυβέρνηση. Μετά το 1931, όσον αφορά τον κοινωνικο-οικονομικό τομέα, παρά τη μικρή βελτίωση που άρχισε να παρατηρείται η κατάσταση στην Πάφο εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Στα 1934 οι γεωργοί της Πάφου αντιμετωπίζουν το σοβαρό πρόβλημα της εξασφάλισης ικανοποιητικών τιμών, για τα αγροτικά τους προϊόντα, κυρίως των σιτηρών που η τιμή τους στα τελευταία έξι χρόνια είχε κατέλθει σημαντικά.[21] Επίσης ταλανίζονταν από το πρόβλημα των αγροτικών χρεών και των καταναγκαστικών πωλήσεων των περιουσιών τους. Η οικονομική κατάσταση άρχισε να βελτιώνεται μετά το 1935 και κυρίως με την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Οι Άγγλοι κατασκεύασαν πολλά αμυντικά έργα εκείνη την περίοδο και έτσι δημιουργήθηκαν συνθήκες απασχόλησης για πολλούς Κύπριους.

---

[17] *Πάφος,* Πάφος, 11 Μαρτίου 1943, 25 Μαρτίου 1943.
[18] *Πάφος*, Πάφος, 14 Ιουνίου 1945, 30 Μαΐου 1946.
[19] *Νέα Πολιτική Επιθεώρηση*, Πάφος, 19 Αυγούστου 1944, 21 Δεκεμβρίου 1946.
[20] *Πάφος*, Πάφος, 8 Απριλίου 1943, 5 Αυγούστου 1943, 8 Μαρτίου 1945, 19 Μαΐου 1945, 3 Οκτωβρίου 1946.
[21] *Πάφος* , Πάφος, 21 Ιουνίου 1934.

Στον εκπαιδευτικό τομέα στη περίοδο 1931-1959 υπήρξε κορύφωση της σύγκρουσης μεταξύ της αποικιακής Κυβέρνησης από τη μια και της Εκκλησίας και της ελληνικής κοινότητας από την άλλη που είχε αρχίσει λόγω τη θέσπισης των νόμων του 1923 και 1929 για τον έλεγχο της παιδείας. Αυτή την περίοδο στην Πάφο – όπως και στις άλλες επαρχίες – ιδρύθηκαν δευτεροβάθμια σχολεία. Εκτός από την ίδρυση δευτεροβάθμιων σχολείων υπήρξε αύξηση στον αριθμό μαθητών και μαθητριών. Τα νέα σχολεία που ιδρύθηκαν ήταν το Εμπορικό Λύκειο Πάφου, η Ανωτέρα Εμπορική Σχολή.

Όσον αφορά τον πολιτιστικό τομέα κατά την πιο πάνω περίοδο παρουσιάστηκε πλούσια πνευματική και καλλιτεχνική δραστηριότητα. Σε πολύ ψηλό βαθμό βοήθησε ο Λοΐζος Φιλίππου και ο δήμαρχος Χριστόδουλος Γαλατόπουλος. Το 1932 ιδρύθηκε από τον Λοΐζο Φιλίππου το Σωματείο «ΚΙΝΥΡΑΣ». Το Σωματείο ανέπτυξε δράση σε όλους τους τομείς. Ο Λ. Φιλίππου εξέδιδε επίσης την εβδομαδιαία εφημερίδα «ΠΑΦΟΣ» και το μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό «ΠΑΦΟΣ» (1935-1947).

3. ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΠΑΦΟΥ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟ ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟ

3.1 Η Δημαρχεία του Νεόφυτου Νικολαΐδη (1908-1920)

3.1.1.Οι Δημοτικές Εκλογές στην Πάφο την περίοδο 1908-1920

Ο Νεόφυτος Νικολαΐδης γεννήθηκε στην Πέγεια το 1873 και από τα παιδικά του χρόνια διακρινόταν για την φιλομάθεια του και την αγάπη του προς τα γράμματα. Το 1898 τελείωσε τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και υπήρξε ο πρώτος Παφίτης, επιστήμονας ο οποίος επέστρεψε στην γενέτειρα του με ενθουσιώδη ζήλο για να εργαστεί για την πρόοδο και την ανάπτυξη της. Όταν εγκαταστάθηκε στο Κτήμα άρχισε να εξασκεί το επάγγελμα του δικηγόρου και να πολιτεύεται. Το 1900 όταν ξεκίνησε το Αρχιεπισκοπικό ζήτημα και ολόκληρη η Κύπρος διχάστηκε σε δύο αντίθετα στρατόπεδα, ο κ. Νικολαΐδης υπήρξε ο αρχηγός, του «Κυρηναϊκού» κόμματος στην Πάφο, καθ' όλη τη διάρκεια του δεκαετούς αγώνα.

Στις δημαρχιακές εκλογές του 1908 κατάφερε κα κερδίσει τις εκλογές με ολόκληρο τον Κυρηναϊκό συνδυασμό του. Τα εκλεγέντα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου ήταν ο Νεόφυτος Νικολαΐδης, ο Ν. Ιερόπουλος, ο Ευθ. Αντωνιάδης, ο Σάββας Νικολαΐδης και ο Σόλωνας Μαρκίδης. Οι εκλογές διεξήχθησαν στις 10 Μαρτίου 1908[22], ημέρα Τετάρτη και η ψηφοφορία ήταν μυστική έτσι δεν υπήρχε το ενδεχόμενο επηρεασμού της ψήφου των ψηφοφόρων. Την επομένη μέρα των εκλογών τα εκλεγέντα μέλη του Συμβουλίου συνεδρίασαν για να εκλέξουν τον Δήμαρχο. Ο Νεόφυτος Νικολαΐδης εκλέχτηκε παμφηφί και Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου εκλέχτηκε ο Σόλωνας Μαρκίδης.

Στις εκλογές του 1911 ο Νεόφυτος Νικολαΐδης επανεκλέγηκε στο Δημοτικό Συμβούλιο και διεκδίκησε και πάλι τη θέση του Δημάρχου. Αυτή την φορά όμως είχε ανθυποψήφιο τον Όμηρο Δημητριάδη, γιατρό στο επάγγελμα ο οποίος έδωσε μεγάλο αγώνα για να πείσει τους Ελληνοκύπριους νεοεκλεγέντες Δημοτικούς Συμβούλους να τον ψηφίσουν. Και ενώ φαινόταν ότι είχε την πλειοψηφία των τριών Συμβούλων και ο Νικολαΐδης είχε μόνο τους δύο Συμβούλους με το μέρος του, έγινε ανατροπή και

[22] *Αλήθεια,* Λεμεσός, 14 Μαρτίου 1908.

επανεκλέγηκε Δήμαρχος ο Νεόφυτος Νικολαΐδης.[23] Το ίδιο σκηνικό σε όχι τόσο έντονο βαθμό επικράτησε και στις εκλογές του 1911, όπου για Τρίτη συνεχόμενη φορά οι δημότες της Πάφου στηρίζουν τον Νεόφυτο Νικολαΐδη.

Μετά την παρέλευση τριών ετών ορίστηκε η 26η Μαρτίου 1917 ημέρα διεξαγωγής των Δημαρχιακών Εκλογών. Οι υποψήφιοι είχαν το δικαίωμα κατάθεσης της υποψηφιότητας τους μέχρι τις 18 Μαρτίου 1917.[24] Οι υποψήφιοι αντίπαλοι συνδυασμοί ήταν δύο. Από την μία ήταν ο Νεόφυτος Νικολαΐδης, ο Χαράλαμπος Νικολαΐδης, ο Θεμ. Μιχαηλίδης και ο Αντώνης Αντωνιάδης. Από την άλλη ήταν ο συνδυασμός του Όμηρου Δημητριάδη με μέλη τον Σάββα Αγρότη, τον Κώστα Πηλαβάκη, τον Παύλο Κυθραιώτη και τον Κλεάνθη Κακογιάννη.[25] Τα τέσσερα μέλη, από τον Όμηρο Δημητριάδη ανήκαν στον συνδυασμό του Νεόφυτου Νικολαΐδη.[26]

Οι Δημοτικές εκλογές του 1920 διεξήχθησαν την Παρασκευή 26 Μαρτίου. Ο συνδυασμός του Νεόφυτου Νικολαΐδη κέρδισε. Αυτοί που τον αποτελούσαν ήταν ο ίδιος ο Νεόφυτος Νικολαΐδης, ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης Α. Ιακωβίδου, ο Θεμ. Μιχαηλίδου και ο Χαράλαμπος Νικολαΐδου. Όλοι οι εκλεγέντες ήταν δικηγόροι στο επάγγελμα..[27] Όσον αφορά το κλίμα των εκλογών ήταν ήρεμο, χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις και οι πολίτες της Πάφου απέδειξαν για ακόμη μια φορά την προτίμηση τους προς το πρόσωπο του Νεόφυτου Νικολαΐδη. Το ενδιαφέρον του επιδείκνυε σε όλους τους τομείς για την ανάπτυξη της πόλης του ήταν ξεκάθαρο και αληθινό. Παρόλα αυτά οι εκλεγέντες ψήφισαν μεταξύ τους για την εκλογή δημάρχου και ο Νεόφυτος Νικολαΐδης έλαβε το δημαρχιακό αξίωμα. Εκλέχτηκε Δήμαρχος ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης, συγγενής του Νεόφυτου Νικολαΐδη. Αυτό σήμανε και το τέλος της πορείας του ως Δήμαρχου Πάφου.

[23] *Αλήθεια,* Λεμεσός, 15 Απριλίου 1911.
[24] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 10 Μαρτίου 1917.
[25] *Πατρίς*, Λευκωσία,28 Μαρτίου 1917.
[26] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 31 Μαρτίου 1917· Αλήθεια, Λεμεσός, 17 Μαρτίου 1917.
[27] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 3 Απριλίου 1920.

3.1.2 Το έργο του Νεόφυτου Νικολαΐδη ως Δημάρχου Πάφου

Το 1901 ήταν ένας από τους ιδρυτές του Ελληνικού Συλλόγου «Η Ευσέβεια» που λειτουργεί μέχρι σήμερα. Στον εν λόγω Σύλλογο διετέλεσε κατά διάφορες περιόδους γραμματέας και πρόεδρος. Το 1906 ίδρυσε την Εφημερίδα «Άγων», η οποία παρόλο που ήταν μικρή εντούτοις ήταν «πολεμική». Λειτούργησε μέχρι το 1911 υποστηρίζοντας τα δίκαια της Πάφου και τις απόψεις του κόμματος του για το Αρχιεπισκοπικό ζήτημα. Παράλληλα το 1906 υπήρξε μεταξύ των ιδρυτών του Ταμιευτηρίου «Η Μέλισσα», του οποίου υπήρξε η ψυχή μέχρι το 1924. Το 1905 ήταν επίσης ένας από τους ιδρυτές του Ελληνικού Ημιγυμνασίου με τέσσερεις τάξεις. Ήταν αναγνωρισμένο από το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας ως ισοδύναμο σχολείο με τα αντίστοιχα Γυμνάσια στην Ελλάδα. Το Ημιγυμνάσιο μετατράπηκε το 1923 σε μετατράπηκε το 1923 σε πλήρες Γυμνάσιο και έτσι βοήθησε στην ανάπτυξη του πνευματικού επιπέδου των κατοίκων της Πάφου.

Επίσης, ο Νικολαΐδης υπήρξε Έφορος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων από το 1904-1930 και από το 1933 μέχρι σήμερα. από το 1937 μέχρι το 1941 διετέλεσε αντιπρόεδρος των Σχολείων.

Ως Δήμαρχος εργάστηκε για τη βελτίωση της υδατοπρομήθειας, την επέκταση του πρασίνου με συνεχείς δεντροφυτεύσεις, τον εξωραϊσμό του δημόσιου κήπου, την καθαριότητα των δρόμων και άλλα. Ως δημοτικός σύμβουλος υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής των μεγάλων προοδευτικών δημοτικών έργων, της ασφαλτοστρώσεως, της βελτίωσης γενικά της συγκοινωνίας, του ηλεκτροφωτισμού και τη δημιουργία της νέας δημοτικής αγοράς.

Κατά την περίοδο της Δημαρχίας του ήταν μέλος της Σχολικής Επιτροπής Πάφου μαζί με τους Ν.Ι. Νικολαΐδη, Σπύρο Μαυρομάτη, Όμηρο Δημητριάδη, Φαίδων Ι. Ιωαννίδη, Παύλο Κυθραιώτη και Σ.Ι. Μαρκίδη.[28] Σε συνεδρίαση της Επιτροπείας των Σχολείων του Κτήματος το 1915[29] δήλωσε ότι η Πάφος είχε ανάγκη από σχολικά κτίρια και έτσι με δική του δαπάνη 1500 Κυπριακών λιρών ανήγειρε την «Νεοφύτειον Αστική Σχολή» σε δικό του οικόπεδο και έτσι απάλλαξε τους μαθητές από τη διαμονή σε ανθυγιεινά και ακατάλληλα σχολικά κτίρια. Έτσι, υπήρξε ο πρόδρομος των άλλων ευεργετών οι οποίοι προίκισαν την πόλη της Πάφου με καλλιμάρμαρα σχολικά κτίρια. Μάλιστα σε ομιλία του ευχήθηκε να τον

[28] *Πατρίς,* Λευκωσία,23 Ιουνίου 1915.
[29] *Έθνος,* Λάρνακα,24 Απριλίου 1915. *Αλήθεια,* Λεμεσός,3 Απριλίου 1915.

ακολουθήσουν και άλλοι ευεργέτες που να είναι επωφελέστεροι και γενναιότεροι.[30] Τα εγκαίνια της Νεοφυτείου Σχολής τελέστηκαν τον Φεβρουάριο του 1918 στην παρουσία του κλήρου και πολλών εγκρίτων πολιτών.[31] Η τελετή ήταν μεγαλοπρεπής με ομιλίες, από τον Μητροπολίτη Πάφου, από τον Διευθυντή του Ημιγυμνασίου κ. Πασχάλη Πασχαλίδη, από τον Διευθυντή της Σχολής κ. Δ. Λοϊζίδη και από μαθητές που φοιτούσαν στη Νεοφύτειον Αστική Σχολή.

Επίσης, το 1918 και ενώ κατείχε το αξίωμα του Δημάρχου Πάφου προχώρησε σε ακόμη μια δωρεά μαζί με την οικογένεια του - οικογένεια Νικολαϊδών – για την ίδρυση του κτιρίου του Ημιγυμνασίου Πάφου. Οι δωρητές ήταν ο ίδιος ο Δήμαρχος, ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης, η Στυλιανή Σ. Νικολαΐδου και ο υιός της Νικόλαος Σ. Νικολαΐδης. Η δωρεά αυτή εκτός του ότι βοήθησε την ανάπτυξη και την πρόοδο της ελληνικής παιδείας, ταυτόχρονα επιτεύχθηκε κοινωνική και εθνική πρόοδος και εξασφαλίστηκε η ηθική και υλική ευημερία της πόλης και γενικά της Κύπρου.[32]

Ήταν ένας δραστήριος πολιτικός γιατί εκτός από το αξίωμα του Δημάρχου, το 1916 εκλέχθηκε βουλευτής Λεμεσού – Πάφου και διατήρησε το αξίωμα του βουλευτή μέχρι το 1921. Από το 1921-1925 διετέλεσε μέλος του Εθνικού Συμβουλίου της Κύπρου και από το 1928 μέχρι το 1930 εκλέχτηκε ξανά βουλευτής. Κατά τα έτη 1922-1926 και 1928-1930 διετέλεσε μέλος του ελληνικού εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Επίσης, για μια τριετία, από το 1926-1929, διετέλεσε εκκλησιαστικός επίτροπος Αγίου Θεοδώρου. Πριν ασχοληθεί με την πολιτική, ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου και μάλιστα το 1907 διετέλεσε αναπληρωτής Επαρχιακός Δικαστής. Ακόμη συνέβαλε στην εμπορική ακμή της Πάφου, καθώς από το 1911 ασχολείτο με εμπορικές επιχειρήσεις.[33] Η προσωπικότητα του ήταν πρότυπο ευγενείας, καλοσύνης και προσφοράς.

[30] Στο ίδιο.
[31] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 16 Φεβρουαρίου 1918.
[32] *Φωνή της Κύπρου*, Λάρνακα,16 Φεβρουαρίου 1918. *Ελευθερία,* Λευκωσία, 23 Φεβρουαρίου 1918.
[33] *Πάφος,* Πάφος, 20 Νοεμβρίου 1914.

3.2 Η Δημαρχεία του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη(1920-1943)

Η περίοδος της δημαρχίας του δικηγόρου Νεόφυτου Νικολαΐδη τελείωσε το 1920, όταν στις δημαρχιακές εκλογές του 1920 το αξίωμα του δημάρχου πήρε ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης. Ο Νικόλαος Ιωάννου Νικολαΐδης γεννήθηκε το 1884 στο Κτήμα της Πάφου και ήταν ανιψιός του πρώην δημάρχου Πάφου Νεόφυτου Νικολαΐδη. Ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου από το 1907 και έλαβε διάφορα αξιώματα στην Πάφο. Πριν αναλάβει τη δημαρχεία της Πάφου ήταν αντιδήμαρχος Πάφου κατά την περίοδο 1917-1920. Δήμαρχος Πάφου διετέλεσε κατά τις περιόδους 1920-1923, 1923-1926, 1926-1929, 1929-1943. Εκτός από τα πολιτικά θέματα ήταν ζηλωτής και στυλοβάτης της Παιδείας στην Πάφο. Ήταν έφορος και αντιπρόεδρος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων κατά την περίοδο 1909-1920 και Πρόεδρος από το 1920 μέχρι το 1964, όπου και πέθανε. Παράλληλα ήταν και ευεργέτης των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Πάφου, καθώς ίδρυσε το Νικολαΐδιο Γυμνάσιο στην Πάφο το 1928.[34]

3.2.1 Οι Δημοτικές εκλογές την περίοδο 1920 – 1929

Στις εκλογές του 1920 δεκαέξι υποψήφιοι διεκδίκησαν τις πέντε έδρες του Δημοτικού Συμβουλίου της Πάφου με υποψήφιους Δημάρχους τους Νεόφυτο Νικολαΐδη και Ζαφείρη Μαλαματένιο.[35] Ο συνδυασμός του Νεόφυτου Νικολαΐδη κέρδισε[36] και έτσι με εσωτερική ψηφοφορία Δήμαρχος εκλέχτηκε ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης. Οι ανάγκες της Πάφου ήταν πάρα πολλές και χρειάζονταν προγραμματισμός, οργάνωση και ιεράρχηση των συγκεκριμένων αναγκών για να γίνουν όλα σωστά. Η Πάφος ήταν η μόνη επαρχία η οποία ήταν παραγκωνισμένη από τα κονδύλια που διέθετε το κράτος για τα δημόσια έργα και έτσι ο δήμαρχος έπρεπε να ασκεί ιδιαίτερες πιέσεις στον Αρμοστή και στον Διοικητή για να διαθέσουν περισσότερα χρήματα για τις ανάγκες της Πάφου.

Ο Νικόλαος Νικολαΐδης δεν πρόλαβε να κάνει όσα είχε στο μυαλό του ήταν σύντομη τριετία 1920-1923 και έτσι υπέβαλε ξανά υποψηφιότητα το 1923. Στις 15

[34] Κουδουνάρης, Αριστείδης, *Βιογραφικό Λεξικό Κυπρίων*, δ΄ έκδοση, Λευκωσία, 2001.
[35] *Αλήθεια,* Λεμεσός, 6 Μαρτίου 1920.
[36] *Φωνή της Κύπρου*, Λάρνακα, 3 Απριλίου 1920.

Μαρτίου 1923, ημέρα Πέμπτη είχαν υποβληθεί όλες οι υποψηφιότητες για την πλήρωση των εδρών του Δημοτικού Συμβουλίου. Ο Νικόλας Ι. Νικολαΐδης κατέβηκε με συνδυασμό ο οποίος αποτελείτο από τον ίδιο, τον Ι. Α. Ιακωβίδη, δικηγόρο στο επάγγελμα, τον Στέφο Ρούβαλη, καπνεργοστασιάρχη, τον Θεμιστοκλή Μιχαηλίδη, δικηγόρο και τον Χαράλαμπο Μιχαηλίδη επίσης δικηγόρο. Ως ανεξάρτητοι έθεσαν υποψηφιότητα οι Φώτιος Θ. Γεωργιάδης, δικηγόρος, Σωτηράκης Σ. Μαρκίδης, δικηγόρος, Σωκράτης Γεωργιάδης και Ιωάννης Ιερόπουλος, έμποροι Χαρίλαος Ιωαννίδης, δικολάβος και Φώτιος Πάπαδος, χρωματιστής και αγαλματοποιός. Αργότερα, απέσυραν την υποψηφιότητα τους οι Σωκράτης Γεωργιάδης, Ιωάννης Ιερόπουλος και Χαρίλαος Ιωαννίδης.[37] Για τους Ελληνοκύπριους υποψήφιους ημέρα εκλογής ορίστηκε η 27η 1923.

Από τους Οθωμανούς υποψήφιους κατήλθαν με συνδυασμό οι Εγιούπ Νετζιμουττίν, ιατρός, Νετζήμ, Ριτζαήλ έμπορος , Φατήλ Σεϊταλή δικολάβος, Τζεβτέτ Χαβούζ Ραματάν έμπορος. Επίσης με συνδυασμό κατήλθαν οι Ρατήπ Ιρικζατέ, Αλή Τζεμήλ Ρατήπ κτηματίες και οι δύο, Ουσεϊν Σινά παντοπώλης και Μεχμέτ Ριφάτ δικηγόρος. Επιπλέον υπήρχαν και τρεις ανεξάρτητοι υποψήφιοι: ο Εγιούπ Νεφή παντοπώλης, Ιμπραχήμ Χαφούζ Σεκκήρ γεωργός, Χουσσεϊν Εσρέμ παντοπώλης. Οι πιο πάνω Οθωμανοί υποψήφιοι διεκδικούσαν τέσσερις Οθωμανικές έδρες. Ημερομηνία εκλογής για τις πιο πάνω θέσεις ορίστηκε η 26η Μαρτίου 1923.[38]

Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Κτήματος εξελέγη ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης με πρόταση του Θεμιστοκλή Μιχαηλίδη. Πήρε την πλειοψηφία των ελληνικών μελών του Συμβουλίου αφοί όλοι οι Οθωμανοί σύμβουλοι αρνήθηκαν να δώσουν θετική ψήφο.[39] Αντιπρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου εκλέχτηκε ο Στέφος Ρούβαλης με την πλειοψηφία των ελληνοκύπριων μελών του Συμβουλίου, αφού οι Οθωμανοί σύμβουλοι υποστήριξαν τον Εγιούπ Νετζιμουττίν. Η εκλογή του Νικόλαου Νικολαΐδη ήταν μια πράξη συνειδητοποιημένης από τους πολίτες του Κτήματος[40], καθώς γνώριζαν τη δράση του κατά την προηγούμενη τριετία. Επίσης συνειδητή ήταν και η εκλογή του Ρούβαλη ως αντιπροέδρου καθότι ήταν ένας άνθρωπος που ενδιαφερόταν για το κοινό καλό, ήταν φιλάνθρωπος και άξιος εμπιστοσύνης.

Ο κόσμος του Κτήματος ανέμενε με πολλή αγωνία τα αποτελέσματα γιατί αν και γνώριζαν ότι όλοι οι υποψήφιοι είτε ως δήμαρχοι είτε ως δημοτικοί σύμβουλοι ήταν

[37] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 24 Μαρτίου 1923, *Πάφος,* Πάφος, 22 Μαρτίου 1923.
[38] *Πάφος,* Πάφος, 22 Μαρτίου 1923.
[39] *Πάφος,* Πάφος, 5 Απριλίου 1923.
[40] *Αλήθεια,* Λεμεσός, 30 Μαρτίου 1923.

κατάλληλοι, ευφυείς, με κριτική σκέψη και ενδιαφέρον για προσφορά στην πόλη τους, εντούτοις το άγνωστο τους γέμιζε ένταση και αγωνία. Οι πολίτες δεν ήταν αδιάφοροι για τα κοινά και ένιωθαν ότι για να προοδεύσει η πόλη τους έπρεπε να κυβερνήσουν οι πλέον κατάλληλοι. Σαν άνθρωποι με κριτική σκέψη δεν ήθελαν να ψηφίσουν πελατειακά γι' αυτό και ζήτησαν εκ των προτέρων να ακούσουν το πρόγραμμα των υποψηφίων για να έχουν μια σαφή εικόνα.[41]

Λίγο πριν τις εκλογές του 1926 για ανάδειξη δημάρχου και δημοτικών συμβούλων υπήρχε εσωτερικός αναβρασμός μεταξύ των υποψηφίων. Η εφημερίδα «Πάφος» με άρθρο της προσπαθούσε να ηρεμήσει τους υποψηφίους όσο και τους ψηφοφόρους. Η κοινωνία της Πάφου ήταν πολύ μικρή και χρέος της ήταν να διαθέτει όλες τις πνευματικές και ηθικές δυνάμεις για την πρόοδο και την ευημερία της πόλης και μόνο με ενότητα και ομόνοια μπορούσε να το πετύχει. Εάν τα πάθη και τα μίση επικρατούσαν στον εκλογικό αγώνα τότε το χάσμα που χώριζε τους πολίτες της Πάφου που ήταν αγεφύρωτο. Παράλληλα, οι φτωχοί επαγγελματίες της πόλης θα έπρεπε να ταχθούν με την μια παράταξη και έτσι με την πάροδο των εκλογών υπήρχε ο κίνδυνος να δεχτούν πόλεμο από την αντίθετη παράταξη αν κέρδιζε. Επίσης ένα μεγάλο χρηματικό ποσό θα διετείθετο για εξαγορά ψηφοφόρων ενώ η Πάφος είχε πολλές ανάγκες σε χρήματα και θα ήταν καλύτερα αν τα διέθεταν για την ολοκλήρωση του ναού που κτιζόταν στην πόλη ή για την επιδιόρθωση του Παρθεναγωγείου.[42]

Στις 13 Φεβρουαρίου 1926 εξετάστηκαν οι ενστάσεις που αφορούσαν τους εκλογικούς καταλόγους στην παρουσία του διοικητή Browne. Όλες οι ενστάσεις ήταν 75. Τις δεκατρείς ενστάσεις υποστήριξε ο Νικόλαος Νικολαΐδης και τις εξήντα δύο ο Σωτήρης Μαρκίδης. Από τις δεκατρείς ενστάσεις που υποστήριξε ο κ. Νικολαΐδης πέτυχε την εξαίρεση έξι προσώπων από τον κατάλογο. Ο κ. Μαρκίδης πέτυχε μόνο δεκαέξι.[43] Οι πλείστες από τις εξήντα δύο ενστάσεις ήταν τελείως αβάσιμες. Ουσιαστικά ο κ. Νικολαΐδης πέτυχε μεγαλύτερο ποσοστό ενστάσεων.

Η υποβολή υποψηφιότητας ορίστηκε η 19η Μαρτίου 1926 από τον διοικητή κ. Browne και ημέρα εκλογών η 27η Μαρτίου 1926[44] μεταξύ των ωρών 8:00 π.μ μέχρι 12 το μεσημέρι και 2:00 μ.μ μέχρι τις 6:00 μ.μ. Από τους Ελληνοκύπριους υπέβαλαν υποψηφιότητα τα δύο συνδυασμοί και ένας ανεξάρτητος. Ο ανεξάρτητος ήταν ο

[41] *Πάφος,* Πάφος, 22 Μαρτίου 1923.
[42] *Πάφος,* Πάφος, 25 Φεβρουαρίου 1926.
[43] *Πάφος*, Πάφος, 10 Φεβρουαρίου 1926.
[44] *Πάφος,* Πάφος, 12 Μαρτίου 1926.

Θεμιστοκλής Μιχαηλίδης που ασκούσε το επάγγελμα του δικηγόρου. Ο πρώτος συνδυασμός αποτελείτο από τους Νικόλαο Ι. Νικολαΐδη, δικηγόρο στο επάγγελμα και δήμαρχο από το 1920, το Νεόφυτο Νικολαΐδη, έμπορο και δικηγόρο, τον Λοΐζο Φιλίππου, δικηγόρο, τον Φώτιο Θ. Γεωργιάδη, δικηγόρο και τον Αντώνιο Θ. Αντωνιάδη, γιατρό. Ο δεύτερος συνδυασμός αποτελείτο από τον Στέφο Ρούβαλη, καπνεργοστασιάρχη, τον Σωτήριο Σ. Μαρκίδη, δικηγόρο, τον Σάββα Μ. Αγρότη, έμπορος, τον Χαράλαμπο Νικολαΐδη, δικηγόρο και τον Κλεάνθη Κακογιάννη, έμπορο.[45]

Από τους Οθωμανούς οι υποψήφιοι ήταν αρκετοί ανεξάρτητοι όπως ο Χουσεΐν Σινάν που ήταν κουρέας, ο Μεχμέτ Δανάν ήταν έμπορος όπως και οι Κεμάλ Χαφούς Ραματάν, ο Αχμέτ Σιευκέτ, ο Ουσεΐν Εσρέφ και ο Ραματάν Μουλλά Σαλήχ. Επίσης ανεξάρτητος ήταν και ο γιατρός Εγιούπ Ν. Μουσά. Σε συνδυασμό ήταν οι Νετήμ Ριψαήλ, έμπορος, Ιμπραχήμ Σιτκή Χαφούς Ζιακκήρ, κτηματίας, Φατήλ Σεντολή, δικολάβος και Χαφούς Τζιευτέτ Χαφούς Ραματάν, έμπορος. Οι πιο πάνω Οθωμανοί υποψήφιοι διεκδικούσαν τέσσερεις έδρες του Δημοτικού Συμβουλίου και ημέρα εκλογής γι' αυτούς ορίστηκε η 26η Μαρτίου 1926.[46]

Τα αποτελέσματα των εκλογών ανέδειξαν νικητή τον συνδυασμό του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη. Οι πολίτες ψήφισαν τον κ. Νικολαΐδη αφού γνώριζαν το έργο του και την προσφορά του στην πόλη τους.

Από το 1929 σταμάτησαν να γίνονται εκλογές λόγω των πολιτικών καταστάσεων και των αναταραχών που υπήρχαν στο νησί και έτσι ο Δήμαρχος εκλεγόταν από τον Άγγλο Κυβερνήτη μέχρι την διεξαγωγή δημαρχιακών εκλογών το 1943. Έτσι από το 1929 μέχρι και το 1943 Δήμαρχος Πάφου διοριζόταν ο Νικόλαος Νικολαΐδης. Ουσιαστικά κυβέρνησε την επαρχία έχοντας αυτό το αξίωμα για 23 ολόκληρα χρόνια.

[45] *Πάφος,* Πάφος, 20 Μαρτίου 1926.
[46] Στο ίδιο.

3.2.2 Προβλήματα στην επαρχία Πάφου κατά τη δεκαετία 1920-1930

Η Πάφος ήταν παραγκωνισμένη σε σχέση με τις άλλες επαρχίες και ως εκ τούτου δεν λάμβανε την απαραίτητη χρηματική βοήθεια για να προχωρήσει σε έργα που θα ανακούφιζαν τους κατοίκους της. Ένα από τα κυριότερα προβλήματα ήταν η φτωχή συγκοινωνία. Ουσιαστικά δεν υπήρχε ούτε εσωτερική ούτε εξωτερική συγκοινωνία και όσοι δρόμοι υπήρχαν και ένωναν μικρές κοινότητες ήταν κατεστραμμένοι ολοσχερώς. Οι περισσότεροι δρόμοι στην ύπαιθρο ήταν χωμάτινοι και τον χειμώνα πλημμύριζαν και γέμιζαν με λάσπη και έτσι δυσχεραινόταν περισσότερο η συγκοινωνία. Οι κάτοικοι προτιμούσαν να αποφεύγουν τις μετακινήσεις τους εκτός και αν ήταν απόλυτη ανάγκη.[47]

Επίσης η οικονομική κρίση που επικρατούσε σε παγκόσμιο επίπεδο ταλάνιζε και την πόλη και επαρχία της Πάφου. Η έλλειψη χρημάτων οδηγούσε αυτόματα και στην παρακμή άλλων τμημάτων και έτσι αυτός ο κύκλος επηρέαζε όλους τους τομείς. Σε ομιλία του ο Δήμαρχος Πάφου Νικόλαος Νικολαΐδης τόνισε ότι η Κυβέρνηση μόνο μπορούσε να λύσει αυτό το πρόβλημα ενώ ο Εγιούπ – που ήταν τότε βουλευτής – πρότεινε πολλά βοηθητικά μέτρα τα οποία θα ανακούφιζαν τον λαό, όπως η μεταφορά χρημάτων από την Αγγλία, η αναβολή της είσπραξης των φόρων και η αύξηση των εξαγωγών. Ο Νεόφυτος Νικολαΐδης για το συγκεκριμένο θέμα υποστήριξε ότι οι άνθρωποι έπρεπε να κάνουν οικονομία στα έξοδα τους και κάθε κοινότητα να ιδρύσει ταμιευτήρια για να μπορούν οι κάτοικοι να κάνουν τις συναλλαγές τους ευκολότερα.[48]

Ακόμη η μόρφωση ήταν πενιχρή στα χωριά και σε αρκετά χωριά ήταν ανύπαρκτη. Στο Κτήμα μόλις είχαν δημιουργηθεί κάποια εκπαιδευτήρια που σίγουρα δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν όλο το κοινό της πόλης. Παράλληλα η έλλειψη παιδείας και μόρφωσης είχε αντίκτυπο και σε άλλους τομείς, έτσι το έγκλημα οργίαζε.[49]

Σε επίσκεψη του Μέγα Αρμοστή στην Πάφο στις 16 Ιανουαρίου 1925, ο δήμαρχος Νικόλαος Νικολαΐδης τόνισε την ανάγκη λιμανιού στην πόλη και την κατασκευή δρόμων για να ενώσει τα κυριότερα χωριά της επαρχίας με το Κτήμα. Ο Μέγας Αρμοστής υποσχέθηκε ότι θα διαμεσολαβήσει ώστε να κατασκευαστούν δρόμοι το συντομότερο για την εξυπηρέτηση των κατοίκων τουλάχιστον τους περισσότερους μήνες του χρόνου.[50]

---

[47] *Πάφος,* Πάφος, 17 Μαΐου 1923.
[48] *Πάφος,* Πάφος, 2 Μαρτίου 1923.
[49] *Πάφος,* Πάφος, 22 Νοεμβρίου 1923.
[50] *Φωνή της Κύπρου,* Λάρνακα, 17 Ιανουαρίου 1925.

Επιπλέον υπήρχε το θέμα του αγροτικού ζητήματος στην Πάφο το οποίο χρειαζόταν άμεση επίλυση. Εάν οποιοσδήποτε έφθανε στην Πάφο εκ πρώτης όψεως νόμιζε ότι βρισκόταν στον Μεσαίωνα και ότι στην Πάφο συνεχίζονται οι φεουδαρχικές παραδόσεις. Το πρόβλημα των τσιφλικιών ήταν ιδιαίτερα έντονο αφού σχεδόν 40.000 περίπου κάτοικοι της επαρχίας είχαν 688,762 σκάλες κτήματα και 10 μεγάλοι ιδιοκτήτες 29,194 σκάλες από τα ωραιότερα και ευφορώτερα κτήματα.[51] Ακόμη όλοι σχεδόν οι ποταμοί της επαρχίας ήταν ιδιόκτητοι και ανήκαν στους τσιφλικάδες. Οι τσιφλικάδες ενοικίαζαν τα κτήματα σε μισθωτούς και αυτοί στην συνέχεια τα υπενοικίαζαν σε φτωχούς χωρικούς. Ουσιαστικά δεν παρουσιαζόταν καμία βελτίωση στα κτήματα αφού οι τσιφλικάδες περίμεναν την περίοδο της είσπραξης των ενοικίων, το ίδιο και οι ενοικιαστές ενώ οι φτωχοί χωρικοί προσπαθούσαν να καρπωθούν όσο το δυνατόν περισσότερα για να αντέξουν τα δυσβάστακτα βάρη.

3.2.3 Το έργο του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη ως Δημάρχου Πάφου

Όπως κάθε δήμαρχος ενδιαφέρεται για την πρόοδο της πόλης του, έτσι και ο Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης έδωσε μεγάλη έμφαση στον εξωραϊσμό της πόλης κατασκευάζοντας λεωφόρους[52] και δημιουργώντας νέους δρόμους. Επίσης φρόντισε για την ίδρυση κτιρίων για το δημόσιο συμφέρον. Το 1925 πήρε δάνειο για τη δημιουργία της Δημοτικής Αγοράς[53] που θα βοηθούσε τόσο τους παραγωγούς της υπαίθρου για τη διάθεση των προϊόντων τους όσο και το καταναλωτικό κοινό της Πάφου. Όπως έχει αναφερθεί και πριν ήταν ιδρυτής του Νικολαϊδείου Γυμνασίου και αυτό δείχνει ότι δεν τον ενδιέφερε μόνο η πολιτική ζωή του τόπου, αλλά και πνευματικό επίπεδο των ανθρώπων της πόλης και επαρχίας Πάφου.

Μερίμνησε για τη δημιουργία Δημοτικής Αποθήκης για την φύλαξη εκρηκτικών υλών και ιδιαίτερα βενζίνης και πετρελαίου έτσι θα υπήρχε μεγαλύτερη ασφάλεια. Έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην καθαριότητα και την υγιεινή της πόλης και έτσι φρόντισε για την κατασκευή νέων δημοτικών αποχωρητηρίων για αντικατάσταση των παλιών. Παράλληλα,

[51] *Πάφος,* Πάφος, 6 Ιανουαρίου 1933.
[52] *Πάφος,* Πάφος, 26 Ιανουαρίου 1923.
[53] *Αλήθεια*, Λεμεσός, 4 Σεπτεμβρίου 1925.

έκανε εξωραϊστικά έργα στο «Μουσαλλά», έκανε επιχωματώσεις, δενδροφυτεύσεις, βελτίωσε τον ηλεκτροφωτισμό και μετέτρεψε την περιοχή σε ένα ωραίο χώρο για τους ντόπιους όσο και για τους επισκέπτες.[54] Όλα αυτά βέβαια τα κατάφερε με τη βοήθεια και στήριξη όλων των μελών του Δημοτικού Συμβουλίου.

Βέβαια, εκτός από το κέντρο της πόλης ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα και για την ανάπτυξη των χωριών και για τη βελτίωση του οδικού δικτύου. Προέβηκε σε ανακουφιστικά έργα και επιδιόρθωσε τους δρόμους Πέγειας - Κάθηκα, Τίμης - Αναρίτας, Νατάς - Χολετριών - Σταυροκόνους, Σαραμά - Λυσού. Επίσης άνοιξε το δρόμο Μεσόγης - Κορκά - Τσάδας και εισηγήθηκε την επιδιόρθωση του δρόμου Τσάδας – Λετύμπους - Πολεμιού, ο οποίος έγινε σε μετέπειτα στάδιο.[55]

Λόγω της ανομβρίας η πόλη της Πάφου αντιμετώπισε μεγάλο πρόβλημα ύδρευσης και χρειάστηκε η ανόρυξη άλλων 6 φρεατίων για την επίλυση του προβλήματος.[56] Παρά το γεγονός ότι ο Δήμαρχος γνώριζε τη δυσκολία της κατασκευής υπόγειου οχετού, εντούτοις δεν παράτησε το έργο στη μέση αλλά προσπάθησε να κάνει ότι καλύτερο μπορούσε με τη βοήθεια του κατάλληλου προσωπικού.

Καθώς ο τουρισμός ήταν ιδιαίτερα σημαντικός για την πρόοδο της Πάφου σε όλους του τομείς ο Νικόλαος Νικολαΐδης φρόντισε ο ίδιος προσωπικά με τη βοήθεια του Δημοτικού Συμβούλου Λοΐζου Φιλίππου να βγάλουν φωτογραφίες των ωραιότερων ιστορικών σημείων της επαρχίας με επεξηγηματικές σημειώσεις και εκδόθηκε ένα τεύχος για την προαγωγή του Τουρισμού. Παράλληλα, το Δημοτικό Συμβούλιο ζήτησε από τον Κυβερνήτη την διάθεση χρηματικού ποσού για την προαγωγή του τουρισμού γιατί δεν υπήρχε κονδύλι στον εγκεκριμένο προϋπολογισμό του έτους. Μάλιστα, ο Λοΐζος Φιλίππου υποστήριξε την κατασκευή δρόμου παραλιακά προς τα ερείπια του αρχαίου ιερού της Αφροδίτης στην Κάτω Πάφο.[57] Την πλήρη υποστήριξη στον Δήμαρχο στο θέμα του τουρισμού εξέφρασε και ο νέος Διοικητής Πάφου κ. Dennis, ο οποίος εισηγήθηκε τον σχηματισμό επιτροπείας η οποία θα φρόντιζε για την προαγωγή της πόλης, για την συγκοινωνία και για το εμπόριο.[58]

Η τάξη και η ευρυθμία ήταν προτεραιότητες του Δημάρχου και πάντοτε προσπαθούσε να είναι δίκαιος ο ίδιος για να αποτελεί σωστό πρότυπο και για τους

[54] *Πάφος,* Πάφος, 22 Μαΐου 1931.
[55] *Πάφος,* Πάφος, 20 Ιανουαρίου 1933.
[56] *Πάφος,* Πάφος, 1 Σεπτεμβρίου 1933.
[57] *Πάφος,* Πάφος, 15 Σεπτεμβρίου 1933.
[58] *Πάφος,* Πάφος, 16 Μαρτίου 1934.

υπόλοιπους πολίτες. Σε τακτά χρονικά διαστήματα εξέδιδε νομοθεσίες και κανονισμούς του Δημαρχείου για τους δημότες. Κάποιοι από τους κανονισμούς ήταν ο εφοδιασμός κάθε νοικοκυριού με κατάλληλο υγειονομικό δοχείο για τη ρίψη οικιακών σκυβάλων το οποίο να έχει κάλυμμα[59], όσοι συμμετείχαν στο πανηγύρι του Κτήματος έπρεπε να πληρώνουν δικαιώματα[60], όσοι ήταν επαγγελματίες και εξασκούσαν το επάγγελμα του έπρεπε να πληρώνουν στο Δημαρχείο για να λαμβάνουν τη σχετική άδεια και το ίδιο έπρεπε να πράττουν και όσοι κατείχαν σκύλους στα υποστατικά τους.[61] Επίσης, όπως διαφαίνεται από σχετικές αποφάσεις και ανακοινώσεις του Δημοτικού Συμβουλίου όταν προτίθετο να διοριστεί ένας υπάλληλος αυτό γινόταν με αξιοκρατικά κριτήρια και αν κρινόταν απαραίτητο οι υποψήφιοι υποβάλλονταν σε διαγωνισμό ενώπιον εξεταστικής επιτροπείας που απαρτιζόταν από τον Δήμαρχο και τέσσερα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου (δύο Ελληνοκύπριους και δύο Τούρκους).[62]

Στην περίπτωση που υπήρχε ανάγκη χρημάτων για την αποπεράτωση κάποιων έργων ο Δήμαρχος το έβαζε ως θέμα στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου και έτσι αποφασιζόταν από κοινού η σύναψη δανείου. Το 1932 το Δημοτικό Συμβούλιο Πάφου αποφάσισε τη σύναψη δανείου του ποσού των 3000 λιρών – το οποίο θεωρείτο για την εποχή πολύ ψηλό ποσό για την ασφαλτόστρωση της αγοράς, την αγορά νέας ηλεκτρικής μηχανής για να συμπληρωθεί το δίκτυο της ηλεκτρικής και τη ρυμοτομία και ασφαλτόστρωση της οδού Κατσικαντάρη.[63] Το συγκεκριμένο δάνειο δεν θα επιβάρυνε τους δημότες και έτσι δεν θα αυξανόταν η φορολογία τους, καθώς ο Δήμαρχος γνώριζε την οικονομική κρίση που έπληττε το νησί γενικά.

Ως φιλάνθρωπος ο ίδιος ο Δήμαρχος πρότεινε σχέδιο για την οργάνωση της φιλανθρωπίας στην πόλη του για την ανακούφιση των φτωχών. Πρότεινε τη δημιουργία δύο επιτροπειών, μια για τους Χριστιανούς και μια για τους Μωαμεθανούς οι οποίες να έχουν συγκεκριμένα κέντρα, με καθορισμένο εκ των προτέρων κατάλογο των φτωχών, στα οποία θα προσέρχονταν καθορισμένες μέρες και ώρες για να λαμβάνουν το βοήθημα τους αναλόγως των αναγκών και των περιστάσεων. Η βοήθεια θα ήταν σε είδος ή σε χρήματα.

[59] *Πάφος*, Πάφος, 23 Οκτωβρίου 1931.
[60] *Πάφος,* Πάφος, 12 Οκτωβρίου 1934.
[61] *Πάφος,* Πάφος, 5 Φεβρουαρίου 1932.
[62] *Πάφος,* Πάφος, 25 Δεκεμβρίου 1931.
[63] *Πάφος,* Πάφος, 12 Φεβρουαρίου 1932.

Σε αυτές τις οργανώσεις θα έδιναν εισφορές το Δημαρχείο, η Μητρόπολη, τα μοναστήρια, οι εκκλησίες, άλλα ιδρύματα και γενικά όποιος ήθελε να συνεισφέρει.[64]

Σε συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου υπό την προεδρία του ίδιου του Δημάρχου αποφασίστηκε η ελάττωση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος στα 6 γρόσια[65] για την ανακούφιση των δημοτών γιατί η τιμή του ήταν αρκετά υψηλή. Παράλληλα σε επόμενη συνεδρίαση φρόντισε για την παροχή συντάξεων στους δημοτικούς υπαλλήλους[66] καθώς θεωρούσε ότι ήταν ένα από τα δικαιώματα όλων των εργαζομένων.

Επίσης με τα συνεχή μέτρα, τους κανονισμούς αλλά και το προσωπικό ενδιαφέρον τόσο του Δημάρχου όσο και των μελών του Δημοτικού Συμβουλίου επιτεύχθηκε η εξάλειψη των σοβαρών εγκλημάτων και γενικά η μείωση των εγκλημάτων σε σχέση με τα προηγούμενα έτη.[67] Δυστυχώς, κατά το 1940 το έγκλημα οργίαζε στην ύπαιθρο αφού η αστυνόμευση ήταν ανεπαρκής. Υπήρχαν συμμορίες κλεφτών που έκλεβαν ζώα και τα επέστρεφαν στους ιδιοκτήτες τους επί πληρωμή λύτρων.[68]

Ιδιαίτερη ευαισθησία ο Δήμαρχος Νικόλαος Ι. Νικολαΐδης έδειξε και στο θέμα της ίδρυσης νηπιοκομικού σταθμού στην Πάφο για την προστασία των βρεφών λόγω του ότι στην Πάφο οι στατιστικές έδειξαν ότι το ποσοστό θνησιμότητας των βρεφών ήταν το πιο ψηλό σε σχέση με τις υπόλοιπες επαρχίες. Με την συνεργασία του Δημοτικού Συμβουλίου , του Νοσοκομείου , της φιλόπτωχου Αδελφότητας Ελληνίδων Κτήματος και του Διοικητή της Πάφου οργανώθηκε και ιδρύθηκε το συγκεκριμένο ίδρυμα. Το Δημαρχείο είχε την υποχρέωση να επιχορηγεί ετησίως το ίδρυμα με ποσό 25.00 λιρών περίπου[69].

Τον Μάιο του 1937 διοργανώθηκαν και διεξήχθηκαν οι Παγκύπριοι Αγώνες στην Πάφο[70] . Ο Δήμαρχος φρόντισε να γίνουν όλα με ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα. Η φιλοξενία που χαρακτηρίζει την επαρχία της Πάφου φάνηκε ακόμα μια φορά και το Δημοτικό Συμβούλιο ένιωσε υπερηφάνεια και χαρά που κατάφερε να διεκπεραιώσει μέχρι το τέλος τους συγκεκριμένους αγώνες. Τα σχόλια του κόσμου ήταν κολακευτικά, το ίδιο επίσης και των Δημάρχων των άλλων επαρχιών που παρευρέθηκαν στο γεγονός. Ο

[64] *Πάφος,* Πάφος, 8 Δεκεμβρίου 1938.
[65] Συνεδρίαση Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου , 22 Μαΐου 1949.
[66] Συνεδρίαση Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου, 13 Ιουλίου 1939.
[67] *Πάφος*, Πάφος, 4 Απριλίου 1940, *Πάφος,* Πάφος, 12 Ιανουαρίου 1939.
[68] *Πάφος,* Πάφος, 24 Απριλίου 1941.
[69] *Πάφος,* Πάφος, 12 Μαρτίου 1936.
[70] *Πάφος,* Πάφος, 20 Μαΐου 1937.

Δήμαρχος αισθανόταν ικανοποίηση για το έργο και τις υπηρεσίες του ίδιου αλλά και ολόκληρου του Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου, αφού το έργο ήταν συλλογικό[71].

Η διαφάνεια, η προθυμία και η εντιμότητα ήταν κάποια από τα πλεονεκτήματα του . ουδέποτε δεν χρησιμοποίησε το αξίωμα του για να λειτουργήσει αυθαίρετα. Όλα τα θέματα παρουσιάζονταν σε όλα τα μέλη του Συμβουλίου για να είναι εις γνώση τους όλες οι αποφάσεις και παράλληλα να παίρνουν θέση στη λήψη αποφάσεων. Ακόμη και η ψήφιση του προϋπολογισμού ήταν θέμα που αφορούσε όλο το Συμβούλιο και έτσι πριν ψηφιστεί και εγκριθεί παρουσιαζόταν για να γίνονταν οι αναγκαίες διορθώσεις[72].

Ο μισθός του Δημάρχου για την περίοδο 1935-1936 ήταν 150,00 λίρες μηνιαία. Γενικά οι υπάλληλοι του Δημαρχείου αμείβονταν πάρα πολύ καλά για εκείνη την περίοδο . επίσης τους μισθούς των υπαλλήλων της Ηλεκτρικής διαχειριζόταν το Δημοτικό Συμβούλιο[73]. Κάποιοι υπάλληλοι από το προσωπικό του Δημαρχείου κατά το 1936 ήταν ο Ζαχαρίας Φιλιππίδης, ο Ζεκκή Φικρέτ, ο Μ. Ζεκκή, ο Μ. Σιτκή Νιαζή, ο Α.Θ. Αντωνιάδης, ο Ηλίας Παρασκευάς, ο Α. Υψαρίδης, ο Χασσάν Μουσσά, ο Νεόφυτος Μιχαηλίδης, ο Ι. Λακερίδης , ο Σαλήχ Σαλήχ, ο Ιεζεκιήλ Ιωάννου, κ.α..

Το έργο που επιτέλεσε ο Νικόλαος Νικολαΐδης ως Δήμαρχος Πάφου για 23 ολόκληρα χρόνια ήταν αξιοθαύμαστο. Ο προηγούμενος Δήμαρχος Νεόφυτος Νικολαΐδης ξεκίνησε τα έργα για εξωραϊσμό της πόλης , για τη διευκόλυνση των δημοτών της πόλης και όχι μόνο και ο νυν Δήμαρχος συνέχισε το έργο του με τον ίδιο ζήλο και το ίδιο ενδιαφέρον. Σιγά σιγά με υπομονή και επιμονή κατάφερε να αναμορφώσει τόσο την πόλη όσο και την ύπαιθρο. Παρέλαβε την Πάφο ένα μικρό χωριό και την παρέδωσε ως μια σύγχρονη πόλη, γεμάτη μέλλον που έσφυζε από ζωή. Το έγκλημα αντιμετωπίσθηκε και μειώθηκε. Η παιδεία αναδιοργανώθηκε και αναπτύχθηκε με την ίδρυση σχολείων και την τοποθέτηση σε αυτά νέων παιδαγωγών. Οι πολίτες μπορούσαν να απολαμβάνουν τις μετακινήσεις τους αφού η συγκοινωνία βελτιώθηκε, δημιουργήθηκαν νέοι δρόμοι και επιδιορθώθηκαν οι δρόμοι που αντιμετώπιζαν προβλήματα και ήταν κατεστραμμένοι.

[71] *Πάφος* , Πάφος, 20 Μαΐου 1937.
[72] *Συνεδρίαση Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου* , 17 Φεβρουαρίου 1939.
[73] *Πάφος,* Πάφος, 9 Ιανουαρίου 1936.

4. Ο ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ

4.1 Οι Δημοτικές εκλογές του 1943

Ο κυβερνήτης Battershill το 1940 υποστήριζε τη διεξαγωγή εκλογών, καθώς αναγνώριζε την επιθυμία πολλών υπεύθυνων κατοίκων να επιλέγουν τα Συμβούλια τους. Αν και είχε συζητήσει το θέμα της επαναφοράς των εκλογών με τους επαρχιακούς Διοικητές και τα Μέλη του Εκτελεστικού Συμβουλίου, εντούτοις λόγω της κλιμάκωσης των πολεμικών επιχειρήσεων από τη μια και της έλλειψης χρόνου για την προετοιμασία εκλογικών καταλόγων από την άλλη, ο κυβερνήτης πρότεινε την αναστολή τους και την παράταση των διορισμένων Δημοτικών Συμβουλίων για ακόμη ένα χρόνο, μέχρι το Μάρτιο του 1941, σύμφωνα με τον τροποποιητικό νόμο 8 του 1940.[74]

Η αποικιακή κυβέρνηση εν όψει της προκήρυξης εκλογών, είχε χωριστές συναντήσεις με αρμόδιους φορείς και με τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής.[75] Συζητήθηκαν διάφορα θέματα όπως ο τρόπος εκλογής των δημάρχων, η θητεία, το παράβολο, τα προσόντα των εκλογέων, η αναλογία εδρών, κ.α. Οι περισσότεροι συμφώνησαν για την ανάγκη διεύρυνσης του εκλογικού σώματος ώστε να περιλαμβάνει όλους τους κατοίκους των δημοτικών ορίων, χωρίς οικονομικά κριτήρια και το ηλικιακό όριο να παραμείνει στο 21^{ο} έτος. Επίσης, οι πλείστοι συμφώνησαν ότι η θητεία των Συμβουλίων έπρεπε να περιοριστεί από τα πέντε στα τρία χρόνια. Παράλληλα, όλοι συμφώνησαν πως η ψηφοφορία θα έπρεπε να διεξάγεται την Κυριακή, για να διευκολύνεται έτσι η προσέλευση των ψηφοφόρων. Μέχρι τότε οι εκλογές για τα Δημαρχεία πραγματοποιούνταν πάντοτε τις καθημερινές.

Στις 22 Ιανουαρίου 1941 ανακοινώθηκε επίσημα ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα θα πραγματοποιούνταν εκλογές για τα Δημαρχεία, γεγονός που χαιρετίστηκε από τις Εργατικές Ενώσεις.[76] Μετά από αυτό η αποικιακή κυβέρνηση τον Φεβρουάριο του 1941 προχώρησε στις τροποποιήσεις των άρθρων του νόμου του 1930 για τον περιορισμό της θητείας σε τριετή, για τα εκλογικά προσόντα, κ.α.[77] Αν και φαινομενικά όλα ήταν έτοιμα, η

[74] *The Cyprus Gazette* (Extraordinary), Λευκωσία, αρ. 2820, Πέμπτη, 21 Μαρτίου 1940.
[75] *The Cyprus Gazette,* Λευκωσία, αρ. 2823, Τετάρτη, 27 Μαρτίου 1940.
[76] «Αι Δημοτικαί Εκλογαί», *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 23 Ιανουαρίου 1941.
[77] *The Cyprus Gazette,* Λευκωσία, αρ. 2908, 20 Φεβρουαρίου 1941.

γερμανική επίθεση στην Ελλάδα και η κατάληψη της Αθήνας στις 27 Απριλίου 1941 επισκίασε τα πάντα. Με ορατό τον κίνδυνο επέκτασης των πολεμικών επιχειρήσεων και στην Κύπρο, αποφασίστηκε νέα αναβολή των Εκλογών για τα Δημαρχεία.[78]

Τον Ιούνιο του 1942 ο κυβερνήτης διόρισε νέα Δημοτικά Συμβούλια,[79] αλλά μετά από πιέσεις της Αριστεράς και της βελτίωσης της κατάστασης στο πολεμικό μέτωπο, αποφασίζει τον Οκτώβριο του 1942 να προκηρύξει εκλογές για τον Μάρτιο του 1943.

Περί τα τέλη Νοεμβρίου 1942 έγινε η αναγκαία τροποποίηση στην νομοθεσία, με την οποία επαναφέρθηκε το εκλογικό σύστημα για την ανάδειξη των Δημοτικών Συμβούλων.[80] Σύμφωνα με αυτήν, δικαίωμα ψήφου είχαν όλοι οι άρρενες άνω των 21 ετών, πλέον οικονομικά κριτήρια δεν υπήρχαν, αρκούσε μόνο να έχει κανείς τη συνήθη κατοικία του στα καθορισμένα όρια των δήμων για διάστημα τουλάχιστον 12 μηνών, πριν τον Δεκέμβριο του 1942. Το θέμα του δικαιώματος ψήφου όσον αφορά τις γυναίκες δεν εξετάστηκε καν. Η θητεία των Δημοτικών Συμβουλίων περιοριζόταν στα τρία χρόνια, η ψηφοφορία γινόταν υποχρεωτική για όλους όσοι εγγράφονταν στους εκλογικούς καταλόγους, και η εκλογή δημάρχων και αντιδημάρχων παρέμενε έμμεση, δηλαδή ανάμεσα στους δημοτικούς συμβούλους κατά την πρώτη συνεδρία τους. Οι υποψήφιοι κατέθεταν παράβολο 25 λιρών – θεωρείτο πολύ ψηλό για τα δεδομένα της εποχής – το οποίο έχαναν αν δεν εξασφάλισαν ποσοστό «λευκών ψήφων» τουλάχιστον 30% του συνόλου των ψηφισάντων. Οι εκλογείς όταν προσέρχονταν στα εκλογικά κέντρα έπρεπε να προσκομίζουν το «δελτίο ψηφοφόρου», το οποίο παραλάμβανε ο ψηφοφόρος από αρμόδιο δημοτικό υπάλληλο ώστε να πιστοποιείται ότι ο φορέας ήταν εγγεγραμμένος στον εκλογικό κατάλογο. Λόγω του αναλφαβητισμού μεγάλου μέρους του πληθυσμού, διατηρήθηκε το σύστημα ψηφοφορίας με κάλπη, χωρισμένη σε «λευκά» και «μαύρα».

Οι δημοτικές εκλογές του 1943 υπήρξαν οι πρώτες εκλογές στην ιστορία της Πάφου και γενικά της Κύπρου που ο ανταγωνισμός θα είχε χαρακτήρα ιδεολογικής αντιπαράθεσης Δεξιάς – Αριστεράς. Οι εκλογές ορίστηκαν για την Κυριακή 21 Μαρτίου 1943. Στο Δήμο Πάφου η Δεξιά παράταξη εξασφάλισε τον έλεγχο του Συμβουλίου. Συγκεκριμένα οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν 709, ψήφισαν οι 682 με συμμετοχή το 96,2%. Ψήφισαν τη

[78] «Αναβολή δημοτικών εκλογών», *Φωνή της Κύπρου*, Λάρνακα, 31 Μαΐου 1941.
[79] *The Cyprus Gazette,* Λευκωσία, αρ. 234, 25 Ιουνίου 1942.
[80] *The Cyprus Gazette* (Supplement No2), Λευκωσία,αρ. 3026, 27 Νοεμβρίου 1942 {Νόμος 23 του 1942}.

Δεξιά παράταξη 413 ψηφοφόροι, 60,6% και την Αριστερά Παράταξη 166 ψηφοφόροι, 24,3%. Η διαφορά μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς ήταν 36,3%.[81]

Οι πρώτες εκλεγμένες δημοτικές αρχές ανέλαβαν καθήκοντα την 1η Απριλίου 1943. Λίγες, όμως, μέρες αργότερα υποβλήθηκε ένσταση στο Δήμο Πάφου «λόγω ελαττωματικότητας των καλπών και αναμείξεως των λευκών και μαύρων ψηφοδελτίων». Συγκεκριμένα, καταγγέλθηκε ότι σε κάποιες κάλπες οι εκλογές μπορούσαν να αφαιρέσουν ψηφοδέλτια ή να αλλάξουν τη θέση τους από τα «μαύρα» στα «λευκά» και αντίστροφα. Αργότερα η ένσταση αποσύρθηκε και δεν προχώρησε στο Ανώτατο Δικαστήριο.

Μεγάλος νικητής στις δημαρχικές εκλογές του 1943 στην Πάφο ήταν ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος, ο οποίος προσχώρησε στο μέτωπο των οργανώσεων της Δεξιάς. Ήταν πρώην βουλευτής, διωκόμενος κατά την «παλμερική» περίοδο. Το 1945 ίδρυσε την Παγκύπρια Ελληνική Σοσιαλιστική Πρωτοπορία (ΠΕΣΠ). Τη δεκαετία του 1920 ο Γαλατόπουλος αντιμετωπιζόταν από την αποικιακή αστυνομία ως σεσημασμένος κομμουνιστής και όφειλε την εκλογή του στο Νομοθετικό Συμβούλιο στη στήριξη που έλαβε από το ΚΚΚ. Την περίοδο της παλμεροκρατίας φυλακίστηκε για τέσσερα ολόκληρα χρόνια, μια προσωπική δοκιμασία που τον αναβάθμισε στην εκτίμηση των λαϊκών στρωμάτων.[82] Η ΠΕΣΠ – δεν ήταν συγκροτημένη ως τυπικό πολιτικό κόμμα – αποκήρυξε τα διεθνιστικά οράματα της Αριστεράς. Ο λόγος της θύμιζε εθνικοσοσιαλισμό. Μέσα από τον έλεγχο του Δημαρχείου Πάφου, ο Γαλατόπουλος κατάφερε να οργανώσει στην Πάφο τις «Σοσιαλιστικές Συντεχνίες», οι οποίες συνεργαζόμενες με τις «Νέες Συντεχνίες» διαμόρφωσαν στα πρώτα βήματα της ΣΕΚ μια σοσιαλιστική ρητορεία. Η προσπάθεια διείσδυσης του Γαλατόπουλου στην ισχυρή ΠΕΚ δεν έφερε αποτελέσματα, έτσι η ΠΕΣΠ περιορίστηκε στην Πάφο και προσκολλήθηκε στην Εθναρχία και στη Δεξιά, λειτουργώντας ως εργαλείο διατήρησης του αρχηγού της στη Δημαρχία.[83]

[81] «Δημοτικές Εκλογές 1943», *Ελευθερία*, Λευκωσία, 22 και 23 Μαρτίου 1943.
[82] Για τη ζωή του Γαλατόπουλου βλ. Αντώνης Σωτηριάδης, *Χριστόδουλος Γαλατόπουλος: Εθνικός Αγωνιστής- Δήμαρχος- Ποιητής (1902-1953)*, Πάφος, 1993.
[83] Πρωτοπαπάς, ό.π., σ. 384.

4.2 Οι Δημοτικές εκλογές του 1946

Οι Βρετανοί είχαν αντιληφθεί ότι δεν θα ήταν εφικτό να διοικούν για πολύ ακόμα, χωρίς αντιπροσωπευτικούς πολιτικούς θεσμούς, γι αυτό θεώρησαν ότι έπρεπε να εισάγουν ένα σχέδιο επέκτασης των εκλογών στις αγροτικές περιφέρειες. Κατά τη συζήτηση εκφράστηκαν διάφορες απόψεις και παράλληλα έγιναν τροποποιήσεις στα κριτήρια των ψηφοφόρων. Στα προσόντα των ψηφοφόρων το Σχέδιο έθετε προϋποθέσεις κατοχής κτηματικής ιδιοκτησίας κάτι που ίσχυε μέχρι το 1930. Επιπλέον, αυξήθηκε το όριο ηλικίας στο 25^{ο} έτος. Όσον αφορά την συμμετοχή των γυναικών στο εκλογικό σώμα θεωρήθηκε ότι ,ένα τέτοιο αίτημα θα προκαλούσε αντιδράσεις από την κοινή γνώμη. Το συγκεκριμένο Σχέδιο δημοσιοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1945.[84]

Στις 25 Αυγούστου 1945 ο Δήμαρχος Πάφου μαζί με τους Δημάρχους των υπολοίπων πόλεων πραγματοποίησαν σύσκεψη για συζήτηση πιθανών τροποποιήσεων στη νομοθεσία για τα Δημαρχεία. Ομόφωνα αποφασίστηκε η αλλαγή του μήνα των εκλογών από Μάρτιο σε Μάιο και η αύξηση της θητείας από τρία σε πέντε χρόνια. Επίσης συμφώνησαν στο θέμα της εκλογής του δημάρχου και αποφάσισαν ότι ο Δήμαρχος πρέπει να εκλέγεται απευθείας από το λαό και όχι από τους δημοτικούς συμβούλους.

Καθώς η ημερομηνία των εκλογών πλησίαζε το ΑΚΕΛ οργάνωσε στην Πάφο – όπως και σε όλες τις υπόλοιπες πόλεις – συγκεντρώσεις αναδεικνύοντας θέματα όπως η ανάγκη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, οι 44 ώρες εργασίας εβδομαδιαία, η άρση των ανελεύθερων νόμων και άλλα. Η Δεξιά παράταξη δεν κινητοποιήθηκε ιδιαίτερα στην πόλη της Πάφου λόγω ίσως της ήπιας αντιαποικιακής της τεχνικής.

Οι εκλογές στην Πάφο για την ανάδειξη δημάρχου έγιναν στις 26 Μαΐου 1946. Οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν 870, ψήφισαν οι 830. Η συμμετοχή ήταν 95,4% και η διαφορά Δεξιάς – Αριστεράς ήταν 25,9%. Οι έδρες των ελληνοκυπρίων δημοτικών συμβούλων της Πάφου ήταν 5. Όσον αφορά την επιρροή των παρατάξεων φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Δεξιά είχε επιρροή γύρω στο 65% ενώ η Αριστερά 40%.[85] Στις άλλες πόλεις φαίνεται ξεκάθαρα ότι η νίκη της Αριστεράς ήταν συντριπτική. Οι κεντροαριστεροί συνδυασμοί της «Παράταξης Εθνικής Συνεργασίας» (ΠΕΣ) έφτασαν το 40,1% στην Πάφο.

[84] «Ποιόν το κυβερνητικό σχέδιο αγροτικής διοικήσεως της Κύπρου», *Ελευθερία*, Λευκωσία, 6 Ιουλίου 1945 και «Το σχέδιον της τοπικής αγροτικής Αυτοκυβερνήσεως», *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 6 Ιουλίου 1945.

[85] *Ελευθερία,* Λευκωσία, 27 και 28 Μαΐου 1946.

Παρόλο που μειοψήφησαν εντούτοις κατέγραψαν εντυπωσιακό εκτόπισμα. Όπως διαφάνηκε από τα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα Ελευθερία [86] η επιρροή της δεξιάς παράταξης ήταν πάνω από το 60%, ενώ της αριστερής παράταξης ήταν μόλις 40%.

Αν και στην Πάφο νίκησε η δεξιά παράταξη, εντούτοις σε γενικό επίπεδο οι εκλογές του 1946 επιβεβαίωσαν τον ταξικό χαρακτήρα της ψήφου προς την Αριστερά. Αυτό φάνηκε από την επικράτηση της τόσο στις εργατοπόλεις της Λεμεσού, και της Αμμοχώστου και της Λάρνακας, όσο και από τα εκλογικά κέντρα της Λευκωσίας.

Επίσης το ποσοστό συμμετοχής σε σχέση με το 1943 αυξήθηκε ξεπερνώντας το 94%. Πλέον η πολιτική και ιδεολογική σημασία της εκλογικής αντιπαράθεσης ήταν κυρίαρχη και περισσότερη αντιληπτή σε σχέση με το 1943. Η εποχή των έντονων πελατειακών σχέσεων και των ανεξάρτητων πολιτευτών ανήκε πλέον στο παρελθόν.

4.3 Οι Δημοτικές εκλογές του 1949

Οι εκλογές στην Πάφο έγιναν στις 22 Μαΐου 1949 ημέρα Κυριακή. Η Δεξιά παράταξη θριάμβευσε με τον Χριστόδουλο Γαλατόπουλο (72,2%). Η αριστερά παράταξη πήρε μόλις το 32.8% και έτσι η διαφορά τους ήταν 39,4%. Οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν 912 και ψήφισαν 838, δηλαδή η συμμετοχή ήταν 91,9%. Οι έδρες των ελληνοκυπρίων δημοτικών συμβούλων ήταν 5. Η επιρροή της Δεξιάς παράταξης στην Πάφο ήταν πολύ ψηλή αφού ξεπέρασε το 70% σε σχέση με την επιρροή της αριστεράς παράταξης που είχε περάσει μόλις το 30%.[87] Σίγουρα η Αριστερά κατέγραψε τεράστια πτώση και αυτό δεν έγινε μόνο στη Πάφο αλλά σε όλες τις πόλεις, ανεξαρτήτως της νίκης της σε Λεμεσό, Λάρνακα και Αμμόχωστο.

Οι εκλογές του 1949 σηματοδότησαν την θριαμβευτική επιστροφή της Δεξιάς τόσο σε παμπάφιο όσο και σε Παγκύπριο επίπεδο.

Λίγο πριν τις εκλογές ο κυβερνήτης Winster κατάφερε να εκμαιεύσει την έγκριση του υπουργού αποικιών και να επιφέρει ορισμένες κρίσιμες τροποποιήσεις στη νομοθεσία για τα δημαρχεία που είχαν επιχειρηθεί και απορριφθεί τρία χρόνια πριν. Πλέον, ο νέος

[86] *Ελευθερία,* Λευκωσία, 27 και 28 Μαΐου 1946
[87] *Ελευθερία,* Λευκωσία, 30 Μαΐου, 1949, *Έθνος* , Λάρνακα, 24 Μαΐου 1949.

νόμος έθετε ως προϋπόθεση εγγραφής στον εκλογικό κατάλογο την αδιάλειπτη διαμονή στα όρια του Δήμου για περίοδο 24 αντί 12 μηνών, ενώ μετέφερε την αρμοδιότητα σύνταξης των εκλογικών καταλόγων από τους δημοτικούς γραμματείς στους διορισμένους ενοριακούς κοινοτάρχες με τον επαρχιακό διοικητή να έχει την τελική ευθύνη και να εξετάζει τις ενστάσεις. Ακόμη οι εκλογικοί κατάλογοι δεν θα καταρτίζονταν σε ετήσια βάση, αλλά μόνο την χρονιά των εκλογών με ισχύ για τρία χρόνια. Παράλληλα η θητεία των Δημοτικών Συμβουλίων αυξανόταν από τρία σε τέσσερα χρόνια και ο μέγιστος αριθμός δημοτικών συμβούλων από 12 σε 20.[88]

Όλες οι παραπάνω τροποποιήσεις που έκανε ο κυβερνήτης Winster είχαν στόχο να πλήξουν την επιρροή της Αριστεράς, αφού μεγάλος αριθμός εργατών δεν είχε σταθερή κατοικία λόγω των μετακινήσεων εκτός αστικών κέντρων προς αναζήτηση εργασίας αλλά και φθηνότερης στέγης. Επίσης οι αριστεροί δήμαρχοι δεν θα μπορούσαν "έχουν λόγω στον καταρτισμό των εκλογικών καταλόγων, αφού η αρμοδιότητα μεταβιβαζόταν στους διορισμένους ενοριακούς κοινοτάρχες που δεν είχαν καμία σχέση με την Αριστερά.

Η Αριστερά αντέδρασε έντονα υποστηρίζοντας ότι όλα ήταν εκλογικές μεθοδεύσεις προς όφελος της Δεξιάς και έτσι παρακολούθησε την σύνταξη των εκλογικών καταλόγων με ιδιαίτερη δυσπιστία και επιφυλακτικότητα. Παράλληλα καλούσε τους δημότες να υποβάλουν ενστάσεις εάν δεν ήταν περασμένοι στους εκλογικούς καταλόγους.[89] Αν και η Αριστερά αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα λόγω αυτής της πίεσης που δεχόταν, εντούτοις είχε πολύ σημαντικά πολιτικά όπλα στον προεκλογικό αγώνα, καθώς το έργο που επιτέλεσαν τα αριστερά Δημοτικά Συμβούλια ήταν αδιαμφισβήτητο. Το έργο τους αφορούσε τόσο τους τομείς της καθαριότητας, της κοινωνικής ευημερίας, των υπηρεσιών όσο και της ποιότητας ζωής των δημοτών.[90]

Από την άλλη, η Δεξιά συγκροτήθηκε ως ισχυρή παράταξη έχοντας επιβάλει τις δικές τις θέσεις σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Δεν είχαν να αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα, απεναντίας ήταν πολύ καλά συσπειρωμένοι.

Η ψηφοφορία στην Πάφο πραγματοποιήθηκε στις 22 Μαΐου 1949, ημέρα Κυριακή. Ο προεκλογικός αγώνας διεξήχθηκε σε εμφυλιοπολεμικό κλίμα, με την Αριστερά να διαμαρτύρεται διαρκώς για μεροληψία και παρατυπίες στη σύνταξη των εκλογικών καταλόγων. Στην Πάφο οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν 912, ψήφισαν οι 838 δηλαδή η

[88] *The Cyprus Gazette*, Λευκωσία, αρ. 3390, Πέμπτη 2 Σεπτεμβρίου 1948.
[89] «Δημότες», *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 11 Μαρτίου 1949.
[90] «Τα Δημοτικά μας Συμβούλια», *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 3 Μαΐου 1949, και «Τα δημοτικά μας συμβούλια. Η δράση και το έργο τους», *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 4 Μαΐου 1949.

συμμετοχή ήταν 91,9%. Η Δεξιά πήρε 605 ψήφους και ποσοστό 72,2% και η Αριστερά 275 ψήφους και ποσοστό 32,8%. Η συνεργασία του Γαλατόπουλου με τη Δεξιά ήταν πανίσχυρη και του χάρισε τη νίκη για Τρίτη συνεχόμενη φορά. Γενικά η συμμετοχή των πολιτών στην ψηφοφορία ήταν σε πολύ ψηλά επίπεδα. Οι Ελληνοκύπριοι δημοτικοί σύμβουλοι για την Πάφο θα ήταν πέντε.[91]

Συμπερασματικά, οι εκλογές του 1949 σηματοδότησαν τη θριαμβευτική επιστροφή της Δεξιάς στο πολιτικό προσκήνιο. Η "εθνικόφρων παράταξη" κυριάρχησε στο πολιτικό παιχνίδι και μπόρεσε να συντρίψει την Αριστερά. Την επάνοδο αυτή την κατάφερε με την σύμπραξη της ανανεωμένης εκκλησιαστικής ιεραρχίας και τη σφυρηλάτηση της συνοχής της σε πιο στέρεες βάσεις. Αν και η Αριστερά έπαψε να είναι μια παράταξη πλειοψηφικής κλίσης στην Πάφο και έχασε τον πρωταγωνιστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις, εντούτοις έδειξε ότι είχε στέρεες βάσεις αν και αντιμετώπιζε εσωκομματικά προβλήματα και αδυναμίες.

4.4 Η μορφή του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου

Ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος γεννήθηκε στις 24 Δεκεμβρίου 1902 στην Πάφο. Φοίτησε στο 5τάξιο Γυμνάσιο Πάφου και αργότερα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο της Λευκωσίας. Σε ηλικία 20 χρονών πήρε το πτυχίο από τη Νομική Σχολή του Middle-Temple του Λονδίνου. Παρακολούθησε επίσης μαθήματα Πολιτικών και Οικονομικών στο Παρίσι και στα 1922 γυρίζοντας στην πατρίδα του άρχισε να εξασκεί το επάγγελμα του δικηγόρου. Στα 1930 εκλέχθηκε Βουλευτής Πάφου και παρέμεινε στο αξίωμα μέχρι το 1931, όπου συνελήφθηκε και φυλακίστηκε για τέσσερα χρόνια από την Αποικιοκρατική Κυβέρνηση, σαν ένας από τους υπεύθυνους για τα γεγονότα του 1931.

Στα 1942 βρέθηκε στην Αθηαίνου όπου πρωταγωνίστησε στο ιδρυτικό συνέδριο της αγροτική οργάνωσης Π.Ε.Κ.- Παναγροτική Ένωση Κύπρου - η οποία θα στεκόταν δίπλα στους αγρότες.

Μετά την άρση των καταπιεστικών μέτρων στα 1943 γίνονται οι πρώτες Δημοτικές Εκλογές στην Πάφο οπότε ο Γαλατόπουλος κατήλθε ως υποψήφιος και εκλέχθηκε Δήμαρχος Πάφου. Το αξίωμα του Δημάρχου το κράτησε μέχρι το 1953. Τον Νοέμβριο του

[91] *Ελευθερία,* Λευκωσία, 9, 16 και 30 Μαΐου 1949. *Έθνος,* Λάρνακα, 10, 17, 24 Μαΐου 1949.

1953 (18 Νοεμβρίου 1953) ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος έκλεισε για πάντα τα μάτια λόγω εγκεφαλικής αιμορραγίας η οποία προήλθε από κόπωση και υπερένταση.

Ο Γαλατόπουλος από τα μικρά του χρόνια έδειξε ότι ήταν φύση ανήσυχη, ορμητική και ανυπότακτη. Πάντοτε έδειχνε τις επαναστατικές του τάσεις τόσο απέναντι στα πολιτικά όσο και απέναντι στα θρησκευτικά[92] και κοινωνικά ζητήματα του νησιού. Για τις επαναστατικές του διαθέσεις κατηγορήθηκε και φυλακίστηκε.[93]

Για μια ζωή ήταν αγωνιστής. Αγωνιζόταν για τα συμφέροντα του λαού και του τόπου. Αγωνιζόταν για τα πανανθρώπινα ιδανικά της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Στην αρχή διεξήγαγε τους αγώνες του μέσα από τις στήλες διάφορων περιοδικών και εφημερίδων της Πάφου, της Λεμεσού και της Λευκωσίας όπως η «Πάφος», ο «Νέος Κυπριακός Φύλαξ», η «Φωνή της Κύπρου». Ενώ ήταν ακόμα μαθητής του Γυμνασίου Πάφου δημοσιογραφούσε στην εφημερίδα «Αιών» με το ψευδώνυμο Ροδόλφος Γαλάτης.

Η δημοσιογραφική του πορεία συνεχίστηκε και το 1929 έκδοσε και διήυθυνε την «Πολιτική Επιθεώρηση» που ήταν δεκαπενθήμερη εφημερίδα και που εξακολούθησε να βγαίνει μέχρι το 1931, οπότε καταδικάστηκε δε φυλάκιση. Μετά την αποφυλάκιση του εξακολούθησε και πάλι να την εκδίδει με το όνομα «Νέα Πολιτική Επιθεώρηση» που ήταν εβδομαδιαία και κυκλοφορούσε κάθε Σάββατο. Μέσα από τα άρθρα του διαφαίνεται καθαρά η μαχητικότητα του για την υπεράσπιση της αλήθειας και της δικαιοσύνης, η διαύγεια και η καθαρότητα της σκέψης του.

Σε ένα από τα πρώτα άρθρα του στην εφημερίδα αυτή γράφει:

«Η "Πολιτική Επιθεώρηση" κατερχόμενη εις τον δημοσιογραφικόν αγώνα, σύμφωνα με τις προγραμματικές δηλώσεις της, έχει την υποχρέωσιν να αποκαλύψη εις τον δούλον τούτο λαόν, τον διττώς δούλον, ότι ο αγών τον οποίον έχει να αντιμετωπίση δεν είναι ούτε πρέπει να είναι μονόπλευρος, όπως τον ηθέλησαν επί δεκάδας ετών, να τον περιορίσουν οι πολιτικοί και θρησκευτικοί αρχηγοί του, αλλά είναι και πρέπει να είναι ένας αγώνας διμέτωπος, ένας αγώνας ο οποίος πρέπει να εξασφαλίση εις τον σκλαβωμένον τόπον, παραπλεύρως προς τας πολιτικάς ελευθερίας του και την οικονομικήν του ελευθερίαν….

[92] Αντώνης Ι. Σωτηριάδης, Χριστόδουλος Γαλατόπουλος (1902-1953 – Εθνικός Αγωνιστής – Δήμαρχος, - Ποιητής, Πάφος 1993, 6-13. Στον αποχαιρετιστήριο λόγο του στο Γυμνάσιο Πάφου έθιξε τον Μητροπολίτη Πάφου Ιάκωβο Αντζουλάτο.

[93] Συμμετείχε σε διαδήλωση στην Έμπα και ο Μητροπολίτης Πάφου τον μήνυσε και έτσι καταδικάστηκε σε 12 μήνες φυλάκιση. Αντώνης Ι. Σωτηριάδης, ό.π., σ. 19.

Τα βέλη τα οποία θα βγαίνουν από τη φαρέτραν των πόνων και την οδύνων μας, δεν πρέπει να τα εξαντλήσωμεν ολοκληρωτικώς, εναντίον του ξένου δυνάστου μας, του οποίου άλλωστε αυτή η φύσις των πραγμάτων δεν είναι δυνατόν να κρατήση επ'άπειρον επί των νώτων μας, αλλά πρέπει να φυλάξωμεν και ολίγα, δια την σπείραν εκείνην των πολιτικών και θρησκευτικών μας ταγών, οι οποίοι σχεδόν σιωπηρώς συμμαχήσαντες μετά των ξένων αρχόντων μας εγκατέλειψαν τον λαόν εις την εσχάτην οικονομικήν πενίαν τον εξεμεταλλεύθησαν αγρίως και υλικώς και ηθικώς, οι πλείστοι τούτων, πρωτοφανείς πατριδοκάπηλοι και άθλιοι δημεγέρται κρατούντες εις το ένα χέρι των την σημαίαν του ψευδοπατριωτισμού και με το άλλο χέρι των καταδολιευόμενοι τον λαόν, τον οποίον υπνώτισαν και υπνωτίζουν σήμερον».[94]

Ουσιαστικά με το πιο πάνω άρθρο του καταφέρεται με δριμύτητα όχι μόνον κατά της Βρετανικής κατοχής, αλλά και κατά των πολιτικών και θρησκευτικών ηγετών της Κύπρου, που είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα γίνονται μοχλοί και όργανα προς στήριξη μιας ανεπιθύμητης ξενοκρατίας.

Μέσα από το βουλευτικό του αξίωμα, διαπνεόμενος από καθαρές σοσιαλιστικές αρχές, αρχές αγροτο-εργατικές προσπάθησε να βοηθήσει τον αγροτικό και εργατικό κόσμο της Κύπρου και υποστήριξε στη Βουλή ορισμένες οικονομικές απαιτήσεις τους για την καλυτέρευση της θέσης τους.

4.5 Ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος στη δημαρχεία της Πάφου

Μετά την καταστολή της εξέγερσης του 1931 επιβλήθηκε στην Κύπρο μια ανελεύθερη δικτατορία που έμεινε γνωστή στην ιστορία με το όνομα «Παλμεροκρατία» από το όνομα του Κυβερνήτη Sir Herbert Richmond Palmer που κυβέρνησε από τον Δεκέμβριο του 1933 μέχρι το 1939. Και ενώ στην Κύπρο υπήρχε απολυταρχία ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι Άγγλοι μετάθεσαν τον Κυβερνήτη Palmer και στη θέση του έβαλαν τον Ματτερσιλλ. Ο πόλεμος συνεχιζόταν με την ανάμειξη και άλλων χωρών, έτσι η πολεμική κατάσταση χειροτέρευε. Οι Άγγλοι τότε τοποθέτησαν στη θέση του Κυβερνήτη της Κύπρου τον Τσαρλς Κάμπελ Γούλλεϋ το 1941.

[94] *Πολιτική Επιθεώρηση*, Πάφος, 5 Σεπτεμβρίου 1929.

Εκείνη την περίοδο άρχισαν να χαλαρώνουν τα καταπιεστικά μέτρα στην Κύπρο και αποφασίστηκε η προκήρυξη Δημοτικών Εκλογών για την ανάδειξη αιρετών δημάρχων και δημοτικών συμβούλων, αφού από το 1929 οι Δημοτικοί άρχοντες διορίζονταν. Τότε δόθηκε και το δικαίωμα στους Κύπριους να ιδρύσουν πολιτικά κόμματα. Ιδρύθηκε το ΑΚΕΛ το 1941, η ΠΕΚ το 1942 και το ΚΕΚ το 1943.

Μετά από 14 ολόκληρα χρόνια οι Κύπριοι ένιωσαν ότι πλέον είχαν ξανά το δικαίωμα να επιλέξουν τους ηγέτες τους. Έτσι επικρατούσε μεγάλος αναβρασμός. Στις 21 Μαρτίου 1943 ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος θριάμβευσε με τον εθνικολαϊκό συνδυασμό του. Η νίκη του ήταν λαμπρή και εντυπωσιακή. Υπήρχαν ακόμη δύο συνδυασμοί, ο ένας ήταν του διορισμένου δημάρχου Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη και ο άλλος ήταν ο συνδυασμός του ΑΚΕΛ ή αλλιώς «Ηνωμένου Μετώπου».[95]

Αναλυτικά οι τρεις συνδυασμοί με τα μέλη και τους ψήφους που εξασφάλισαν ήταν οι εξής: ο συνδυασμός του Χριστόδουλου αποτελείτο από τον ίδιο που εξασφάλισε 432 ψήφους, τον Ευθ. Ιερόπουλο που πήρε 387 ψήφους, τον Στέλιο Σιβιτανίδη που πήρε 431 ψήφους, τον Ευάνθη Κονιώτη που εξασφάλισε 401 ψήφους και τον Σπύρο Ιωάννου που εξασφάλισε 413 ψήφους. Ο άλλος συνδυασμός αποτελείτο από τον Νικόλαο Ι. Νικολαΐδη που εξασφάλισε 375 ψήφους, τον Σωτ. Ταλαρίδη που πήρε 365 ψήφους, τον Ζήνωνα Νικολαΐδη που πήρε 329 ψήφους, τον Σοφ. Μιχαηλίδη που εξασφάλισε 315 ψήφους και τον Νικόλα Μαυρονικόλα που πήρε 328 ψήφους. Ο συνδυασμός της αριστερής παράταξης είχε μια συντριπτική ήττα αφού ο Βάσος Βασιλείου εξασφάλισε μόνο 154 ψήφους, ο Λάμπρος Νικολαΐδης πήρε 202 ψήφους, ο Κυριάκος Χρίστου εξασφάλισε μόλις 135 ψήφους, ο Νικόλαος Ψηλοΐνης πήρε 154 ψήφους και ο Σ. Σαμουήλ εξασφάλισε 184 ψήφους.

Το κλίμα μέσα στο οποίο διεξάχθηκε ο εκλογικός αγώνας δεν ήταν καθόλου ήρεμο, αφού οι υποψήφιοι χρησιμοποιούσαν ανάρμοστα μέσα για να καταφέρουν να επικρατήσουν.[96] Υπήρχε οξεία μάχη και φανατισμός μεταξύ των αντιπάλων και η κάθε παράταξη χρησιμοποιούσε όλα τα μέσα για παραπλάνηση της κοινής γνώμης. Ο Γαλατόπουλος τότε κατηγορούσε τους αντιπάλους του «πλουτοκράτες», «τοκογλύφους», «παλαιοκομματικούς».

Στα 1945 διαφάνηκαν οι πρώτες έντονες διαφωνίες στους κόλπους του Δημοτικού Συμβουλίου και έτσι ο αντιδήμαρχος Πάδου Ευθ. Ιερόπουλος λόγω των διαφωνιών που

[95] *Πάφος,* Πάφος, 4 Μαρτίου 1943.
[96] *Πάφος,* Πάφος, 18 Μαρτίου 1943.

είχε με τον δήμαρχο, υπέβαλε παραίτηση οπότε και έγιναν αναπληρωματικές εκλογές στις 20 Μαΐου 1945. Σε αυτές ο Γαλατόπουλος υπέδειξε σαν υποψήφιο της παράταξης του τον Ιωσήφ Χαραλάμπους, έμπορο στο επάγγελμα, και οι αντίπαλοι του υπέδειξαν τον δικηγόρο Νίκο Μαυρονικόλα. Και αυτή τη φορά κέρδισε η παράταξη του Γαλατόπουλου αφού ο Ιωσήφ Χαραλάμπους εξασφάλισε 512 ψήφους έναντι 401 που εξασφάλισε ο Νίκος Μαυρονικόλας.[97] Προηγουμένως, το 1944 είχε παραιτηθεί και ο κ. Σιβιτανίδης γιατί σύμφωνα με τον ίδιο δεν μπορούσε να ακούσει συνεχώς παράπονα από τον κόσμο εναντίον της δημαρχιακής διαχειρίσεως και τον αυταρχισμό του Δημάρχου Χριστόδουλου Γαλατόπουλου[98].

Μετά από την τριετία 1943-1946, διεξήχθησαν για δεύτερη φορά Δημοτικές Εκλογές στις 26 Μαΐου 1946. Στην Πάφο και στην Κερύνεια κέρδισε η εθνικόφρονη παράταξη ενώ στις άλλες 4 μεγάλες πόλεις της Κύπρου κέρδισε η αριστερά.

Οι προπαρασκευές και οι εντάσεις για τον εκλογικό αγώνα άρχισαν από νωρίς. Στους δρόμους, στα καφενεία, στις λέσχες, στα εστιατόρια, παντού όπου υπήρχαν συγκεντρώσεις το μοναδικό θέμα συζήτησης ήταν οι δημαρχιακές εκλογές. Κάθε παράταξη ήταν έτοιμη για θυσίες, Δυστυχώς, τόσο ο πληθυσμός της Πάφου όσο και ο πληθυσμός ολόκληρης της Κύπρου γενικά έθεταν υπεράνω όλων το κομματικό συμφέρον. Οποιοσδήποτε εισηγείτο ότι η προσοχή των ανθρώπων έπρεπε να στραφεί σε υψηλότερους και ευγενέστερους αγώνες θεωρείτο οπισθοδρομικός και προβληματικός.

Υπήρχε τόσο πάθος και τόσος ζήλος για τις δημαρχιακές εκλογές που έμοιαζε ότι όλα τα προβλήματα των ανθρώπων ήταν λυμένα. Και όμως όχι. Η Κύπρος ήταν κατακτημένη από τους Άγγλους, η αμορφωσιά και η αγραμματοσύνη μάστιζαν την ύπαιθρο, το έγκλημα οργίαζε και στιγμάτιζε όλο το νησί, ο λαός υποσιτιζόταν και πολλά παιδιά πήγαιναν στο σχολείο με άδειο στομάχι,. Το αγροτικό πρόβλημα παρέμεινε άλυτο, ο λαογραφικός πλούτος εξαφανιζόταν και τα μνημεία κατέρρεαν.

Πολλοί ψηφοφόροι επέμειναν σε ψευδείς και παραπλανητικές δηλώσεις κατά την συμπλήρωση των αιτήσεων τους για καταγραφή στους εκλογικούς καταλόγους και το Εκλογοδικείο του Δημάρχου έκανε επανειλημμένες προειδοποιήσεις για να αποσυρθούν όλες αυτές οι αιτήσεις με τα ψευδή στοιχεία ή με τις πλαστογραφημένες υπογραφές. Σε διαφορετική περίπτωση θα υπήρχαν ποινικές συνέπειες.[99] Το Εκλογοδικείο εκείνη την

[97] Σωτηριάδης, ό.π., σ.110.
[98] *Πάφος,* Πάφος, 18 Μαΐου 1944.
[99] *Πάφος,* Πάφος, 7 Μαρτίου 1946.

περίοδο είχε να εξετάσει 50 ενστάσεις και 14 εφέσεις. Τελικά 21 ενστάσεις εκ μέρους του ΑΚΕΛ έγιναν δεκτές και διεγράφησαν από τους καταλόγους τα ονόματα των αντίστοιχων αιτητών. Από 8 ενστάσεις που επιβλήθηκαν εναντίον ψηφοφόρων του ΑΚΕΛ πέτυχε μόνο μια για άτομο το οποίο βρισκόταν στις φυλακές και διαγράφηκε το όνομα του από τους καταλόγους. Από τις 14 εφέσεις έγιναν δεκτές 6 και τα αντίστοιχα άτομα περιλήφθηκαν στους εκλογικούς καταλόγους.[100]

Στην Πάφο υπήρχαν δύο συνδυασμοί. Ο συνδυασμός του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου, η ΠΕΣΠ (Παγκύπρια Ελληνική Σοσιαλιστική Πρωτοπορεία) αποτελείτο από τον ίδιο, τον Στέλιο Σιβιτανίδη, τον Σπύρο Ιωάννου, τον Ιωσήφ Χαραλάμπους και τον Ευάνθη Κονιώτη. Ο δεύτερος συνδυασμός ήταν του ΑΚΕΛ και αποτελείτο από και τον τον Νικόλα Μαυρονικόλα, τον Νίκο Πετρίδη, τον Χρύσανθο Ταλαρίδη, τον Ιωάννη Ιερόπουλο Κ. Εγγλεζάκη. Όπως αναφέρθηκε πιο πριν, κέρδισε για δεύτερη φορά το κόμμα του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου αφού όλα τα μέλη του συνδυασμού εξασφάλισαν πάνω από 500 ψήφους ο καθένας, με τον Γαλατόπουλο να εξασφαλίζει 582 ψήφους έναντι του Νικόλα Μαυρονικόλα του ΑΚΕΛ που εξασφάλισε μόλις 383 ψήφους. Παρά την σφοδρή πολεμική των αντιπάλων του, που τον κατηγορούσαν για κακή διαχείριση και χρεωκοπία του Δήμου, ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος απέδειξε ότι ήταν αρεστός στο λαό της Πάφου που τον στήριζε. Συγκεκριμένα ψήφισαν 880 Έλληνες. Ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος έλαβε 582 ψήφους, ο Στέλιος Σιβιτανίδης 567, ο Σπύρος Κ. Ιωάννου 540, ο Ιωσήφ Χαραλάμπους 527, ο Ευάνθης Κονιώτης 522. Εκ του συνδυασμού της αριστεράς έλαβαν ο Νικόλας Μαυρονικόλας 283, ο Νίκος Πετρίδης 348, ο Χρ. Ταλαρίδης 321, ο Ιωάννης Ιερόπουλος 314 και ο Κ. Εγγλεζάκης 300. Επίσης, ψήφισαν και 450 Τούρκοι. Ο Ιμπραχήμ Σιτκή έλαβε 368 ψήφους, ο Εγιούπ Νεφί 350 ψήφους, ο Αλής Ρατήπ 342 ψήφους και επιλαχόντες δημοτικοί σύμβουλοι ήταν ο Σιεφκιέτ Λουζινιάν που έλαβε 160 ψήφους και ο Ουσεϊν Σιεφκή 135 ψήφους.[101] Την 1η Ιουνίου 1946 εκλέχθηκαν οι Δήμαρχοι και οι Αντιδήμαρχοι στα διάφορα συμβούλια και το ίδιο έγινε στην Πάφο όπου Δήμαρχος επανεκλέγηκε ο Χρ. Γαλατόπουλος και Αντιδήμαρχος ο Στέλιος Σιβιτανίδης.[102]

Το 1948 παραιτήθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο ο Δημοτικός Σύμβουλος Εγιούπ Νεφή επειδή δεν ήθελε να θεωρείται συνυπεύθυνος με την ανεύθυνη διαχείριση του Δήμου

[100] *Πάφος,* Πάφος, 14 Μαρτίου 1946.
[101] *Πάφος,* Πάφος, 30 Μαΐου 1946.
[102] Πάφος, Πάφος, 06 Ιουνίου 1946.

από τον Χ. Γαλατόπουλο και γενικά η παραίτηση του ήταν αποτέλεσμα του δικτατορισμού του Δημάρχου. Μάλιστα υπήρχε φόβος και για άλλες παραιτήσεις.[103]

Στις 22 Μαΐου 1949 γίνονται και πάλι Δημοτικές Εκλογές, οπότε στην Πάφο κατεβαίνει και πάλι σαν υποψήφιος δήμαρχος ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος επικεφαλής δικού του συνδυασμού. Στις εκλογές αυτές ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος είχε να αντιμετωπίσει τον συνδυασμό της οργανωμένης τώρα Αριστεράς - ΑΚΕΛ. Βέβαια και ο ίδιος είχε οργανώσει πολύ καλά το δικό του κόμμα, την ΠΕΣΠ.

Ο συνδυασμός του Γαλατόπουλου αποτελείτο από τον ίδιο, τον Παντελή Σαράφη, τον Δημ. Μαυρογένη, τον Γεώργιο Ιωαννίδη και τον Ευρ. Αντωνιάδη.[104] Προξένησε μεγάλη έκπληξη το γεγονός ότι ο Γαλατόπουλος δεν περιέλαβε στον συνδυασμό του τον Στέλιο Σιβιτανίδη – Αντιδήμαρχο - παρόλο που τύγχαινε εκτιμήσεως και συμπάθειας. Ο αποκλεισμός του οφειλόταν στο γεγονός ότι ο κ. Σιβιτανίδης πολλές φορές αντέδρασε με τον δικτατορικό τρόπο με τον οποίο ο Γαλατόπουλος διαχειριζόταν τον Δήμο Πάφου και έτσι αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τον συνδυασμό.

Πολλοί πολίτες προσπάθησαν να σχηματίσουν ανεξάρτητους συνδυασμούς εξαγγέλλοντας προγράμματα ανόρθωσης και περισυλλογή ότι απόμεινε για την σωτηρία της πόλης της Πάφου. Μάλιστα ο κ. Ξενοφώντας Κων/νου από την Κάτω Πάφο κατήλθε ως ανεξάρτητος υποψήφιος Κάτω Πάφου για να αντιπροσωπεύεται στο Δημοτικό Συμβούλιο και η Κάτω Πάφος καθώς ήταν παραμελημένη και παραγνωρισμένη.[105] Ανεξάρτητος υποψήφιος κατήλθε και ο Π. Παπακόκκινος.[106]

Ο συνδυασμός αριστεράς-ΑΚΕΛ ή αλλιώς Λαϊκός Εθνικοαπελευθερωτικός συνδυασμός αποτελείτο από δοκιμασμένους τίμιους λαϊκούς αγωνιστές όπως ο Νικόλας Μαυρονικόλας, ο Λάμπρος Νικολαΐδης, ο Γιάννης Σοφόκλη-επαρχιακός γραμματέας των Συντεχνιών Πάφου, ο Γεώργιος Γεωργιάδης και ο Αντώνης Χριστοδούλου. Ο Αντώνης Χριστοδούλου ήταν από την Κάτω Πάφο και ήταν η πρώτη φορά που συμμετείχε δημότης της Κάτω Πάφου σε συνδυασμό του Κτήματος.[107] Αυτό έδειχνε την εξαιρετική προσοχή και το ενδιαφέρον που έδειχνε ο Λαϊκός συνδυασμός στην Κάτω Πάφο που παραμελήθηκε και εγκαταλείφθηκε χωρίς καμία λαϊκή εκπροσώπηση στη Δημοτική διαχείριση.

[103] *Πάφος*, Πάφος, 22 Ιουλίου 1948.
[104] *Πάφος,* Πάφος, 21 Απριλίου 1949.
[105] *Πάφος*, Πάφος, 22 Απριλίου 1949.
[106] *Πάφος*, Πάφος, 28 Απριλίου 1949.
[107] *Πάφος,* Πάφος, 6 Μαΐου 1949.

Το πρόγραμμα του Λαϊκού Εθνικο-απελευθερωτικού συνδυασμού Πάφου ήταν πολύ καλά μελετημένο και οργανώθηκε σύμφωνα με τις καταστάσεις που υπήρχαν στο Δήμο Κτήματος. Σκοπός τους ήταν να περισώσουν τον Δήμο από το κατρακύλισμα στο οποίο τον είχε εξωθήσει η άπονη κομματική και ανεύθυνη σπατάλη διαχείριση των οικονομικών από το Δημοτικό Συμβούλιο του Γαλατόπουλου. Οι ίδιοι υπόσχονταν συνετή, μελετημένη οικοκυρεμένη διάθεση των δημοτικών προσόδων. Επίσης υπόσχονταν ότι θα έδιναν έμφαση στην καθαριότητα και την υγεία της πόλεως και της Κάτω Πάφου, ότι θα εξασφάλιζαν άφθονο νερό τόσο για το Κτήμα όσο και για την Κάτω Πάφο και ότι θα βελτίωναν τον ηλεκτροφωτισμό. Παράλληλα υπόσχονταν αναπροσαρμογή της Δημοτικής Φορολογίας και βελτίωση της ρυμοτομίας της πόλης με νέα σχέδια ρυμοτομίας για μεγαλύτερη άνεση.[108]

Και στις εκλογές αυτές ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος κέρδισε θριαμβευτική νίκη. Από τους 912 ψηφοφόρους ψήφισαν οι 838. Από τον συνδυασμό των Εθνικοφρόνων έλαβαν ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος 623 ψήφους, ο Παντελής Σαράφης 589 ψήφους, ο Δημ. Μαυρογένης 608 ψήφους, ο Γεώργιος Ιωαννίδης 604 ψήφους και ο Ευρ. Αντωνιάδης 600 ψήφους. Από την λαϊκή παράταξη έλαβαν ο Νικόλαος Μαυρονικόλας 322 ψήφους, ο Λάμπρος Νικολαΐδης 290 ψήφους, ο Γιάννης Σοφόκλη 259 ψήφους, ο Αντώνης Χριστοδούλου 257 ψήφους και ο Γεώργιος Γεωργιάδης 247 ψήφους. Κέρδισαν επίσης οι εξής Τούρκοι: Ντερβίς Αχμέτ Ραιήτ με 394 ψήφους, Αρήφ Νεσμή με 381 ψήφους και Μπεχήεζ Μουλλά Αχμέτ με 380 ψήφους.[109]

Έτσι, ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος, παρά τις κατηγορίες πολλών δημοτών για την διαχείριση του Δήμου και ιδιαίτερα των οικονομικών του, εκλέχτηκε για τρίτη φορά στο αξίωμα του Δημάρχου Πάφου. Η δημαρχιακή του πορεία τελείωσε τον Μάιο του 1953 όταν έχασε στις εκλογές έχοντας σαν ανθυποψήφιο τον δικηγόρο Ιάκωβο Ιακωβίδη, που υποστηρίχθηκε και από την Αριστερά - ΑΚΕΛ.

[108] *Πάφος*, Πάφος, 19 Μαΐου 1949.
[109] *Πάφος,* Πάφος, 26 Μαΐου 1949.

4.6 Το έργο του Γαλατόπουλου

Κατά τη δημαρχεία του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου η Πάφος μπορούμε να πούμε ανεπιφύλακτα πως γνώρισε την ευτυχέστερη της εποχή. Ο Γαλατόπουλος με το κύρος του, τη φωτεινή και καθαρή του σκέψη, τη δημιουργική του φαντασία και την προοδευτικότητα που τον διακατείχε, αναμόρφωσε κυριολεκτικά την Πάφο.

Λάμπρυνε τη γενέτειρα του με δημοτικά έργα όπως η Δημοτική Βιβλιοθήκη, η Πλατεία της 28ης Οκτωβρίου με τη ψηλή στήλη της, η Πλατεία Κωστή Παλαμά με την Προτομή του ποιητή και το θόλο του κοιμωμένου έρωτα, ο εξωραϊσμός του Δημόσιου κήπου, η ρυμοτομία της αγοράς, η δημιουργία νέων δρόμων και Πλατειών, και η βελτίωση του ηλεκτροφωτισμού της πόλης θα θυμίζουν πάντα το φωτεινό και δημιουργικό του πέρασμα.

Δεν έπαψε ποτέ να αγωνίζεται και να διεξάγει σκληρούς και μαχητικούς αγώνες ενάντια σε κάθε εχθρό της πίστης και της πατρίδας. Φρόντιζε και αγωνιζόταν διαρκώς για τη βελτίωση και ανύψωση του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου του εργαζόμενου λαού. Παράλληλα με την καλλιτέρευση της ζωής των εργαζομένων φρόντιζε και για την καλλιέργεια και την ανύψωση του εθνικού του φρονήματος. Επειδή ήθελε να βρίσκεται πιο κοντά στο λαό ίδρυσε δικό του κόμμα, την ΠΕΣΠ (Παγκύπρια Ελληνική Σοσιαλιστική Πρωτοπορία) που παρόλο που ήταν τοπικό κόμμα, φιλοδοξούσε να το καταστήσει Παγκύπριο. Ταυτόχρονα μέσα στο κόμμα ίδρυσε Τμήμα Νεολαίας, την ΕΠΕΝ (Εθνική Παφιακή Ένωση Νέων) όπου συγκέντρωνε και καθοδηγούσε τη νεολαία της Πάφου. Ίδρυσε επίσης Νυχτερινή Σχολή για τα φτωχά εργατόπαιδα, όπου διδάσκονταν εκτός από τα μαθήματά τους και μαθήματα Πολιτικής αγωγής και ηθικού και εθνικού φρονηματισμού.[110]

Επίσης ζωντάνεψε και έδωσε λαμπρότητα στις γιορτές και στις πανήγυρεις του τόπου όπως π.χ. η πανήγυρη του κατακλυσμού κλπ. διοργανώνοντας κατά τις μέρες των εορτασμών διαγωνισμούς χορού, τραγουδιού, τσιατίσματος, αυλού κλπ.[111]

Επιπλέον ο Γαλατόπουλος έκανε ακόμα κάτι άλλο σημαντικό και σπουδαίο. Κατάφερε να συνδέσει την πόλη του πιο στενά με την Ελλάδα, καθιερώνοντας στην Πάφο τις Παλαμικές Γιορτές και το Παλαμικό Βραβείο φέρνοντας έτσι τον μεγάλο ποιητή της φυλής στην Πάφο. Το 1949 ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος καθιέρωσε για πρώτη φορά την

[110] Σωτηριάδης, ό.π., σ. 114.
[111] Σωτηριάδης, ό.π., σ. 113.

«Εβδομάδα Κωστή Παλαμά». Οι σκοποί για τους οποίους είχαν καθιερωθεί οι Παλαμικές Γιορτές, ήταν αφενός μεν για να εκλαϊκευθεί και να συνειδητοποιηθεί μέσα στη ψυχή του λαού το Παλαμικό έργο και αφετέρου δε για να τονωθεί το εθνικό φρόνημα του λαού και να συσφιχθούν περισσότερο οι πνευματικοί δεσμοί μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας.

Ο Χριστόδουλος Γαλατόπουλος είχε υποστεί σημαντική επίδραση από τον Παλαμά. Ήταν ένας πραγματικός λάτρης και θαυμαστής του Παλαμά γι' αυτό κινούμενος από αγάπη και εκτίμηση αλλά και αληθινή λατρεία προς τον Παλαμά, αποφάσισε με έναν κύκλο στενών φίλων και συνεργατών του την καθιέρωση προς τιμή του των ετήσιων Παλαμικών γιορτών. Οι πρώτες Παλαμικές γιορτές αποφασίστηκε να διαρκέσουν μια βδομάδα, από τις 20-17 του Φλεβάρη του 1949. Οι γιορτές αυτές πήραν μεγάλη λαμπρότητα και επισημότητα, καθώς σ' αυτές συμμετείχαν οι αρχές της πόλης, πνευματικοί άνθρωποι, η Εκκλησία, το Δημαρχείο, τα εκπαιδευτήρια της Πάφου και γενικά όλος ο λαός της Πάφου. Στις γιορτές αυτές μίλησαν εκτός από τον Δήμαρχο Χριστόδουλο Γαλατόπουλο και οι Γ. Ηλιάδης, Άγις Βορεάδης, Αντώνης Σωτηριάδης, Φιλ. Παυλίδης, Αρτ. Αστραίος και Παύλος Παυλίδης.[112]

Ο αείμνηστος Δήμαρχος φρόντισε επίσης και για την ανέγερση της προτομής του Παλαμά και την έστησε σε μια όμορφη γωνιά του Δημόσιου Κήπου της πόλης. Μπροστά από την προτομή του Παλαμά εντοιχίστηκαν μαρμάρινες πλάκες με στίχους του Παλαμά από το γνωστό ποίημα του «Κύπρος». Παράλληλα ο Γαλατόπουλος καθιέρωσε και «Βραβείο Παλαμά» για τα σχολεία της Μέσης εκπαίδευσης Πάφου.

Στις 18 Νοεμβρίου 1953 σε ηλικία μόλις 51 ετών ο Γαλατόπουλος έφυγε από τη ζωή. Άφησε πίσω του ένα τεράστιο έργο και μια παράδοση. Λίγο μετά τον θάνατο του συστάθηκε μια επιτροπή από φίλους και εκτιμητές του έργου του που θέλησαν να του στήσουν ένα παντοτινό και αιώνιο Μνημείο. Βέβαια, κάποιοι από τους πολιτικούς του αντιπάλους διαφώνησαν σ' αυτό. Εκείνοι που αντιστάθηκαν περισσότερο στην ανέγερση της προτομής του ήταν κυρίως το τότε Δημοτικό Συμβούλιο Πάφου το οποίον ομόψυχα αποφάσισε να μην επιτραπεί να στηθεί οποιαδήποτε προτομή του Γαλατόπουλου σε οποιοδήποτε μέρος εντός των Δημοτικών ορίων.[113]

Ευτυχώς οι εκτιμητές όμως του έργου του δεν αποθαρρύνθηκαν από τις κραυγές και τις κατηγορίες των αντιπάλων του και στις 27 Δεκεμβρίου του 1953 διοργάνωσαν πολιτικό μνημόσυνο προς τιμή του και στις 5 Μαΐου 1955 ο Φυσιολατρικός Όμιλος Πάφου

[112] Σωτηριάδης, ό.π., σ. 219.
[113] Στο ίδιο, σ. 226.

διοργάνωσε φιλολογικό μνημόσυνο προς τιμή του. Στις 25 Φεβρουαρίου 1961 εκλέχτηκε μια επιτροπή που ανέλαβε την ανέγερση της προτομής του. Η επιτροπή απαρτιζόταν από τους: Αντώνη Σωτηριάδη, Γιάννη Χ" Χαραλάμπους, Δημήτρη Μαυρογένη, Ντίνο Κονιώτη, Λουκή Πηλαβάκη, Λευτέρη Αριστοδήμου, Χρίστο Πενταρά, Διογένη Παπαδόπουλο, Νίκο Αζίνα και Ανδρέα Στρούθο. Έτσι, με τη βοήθεια της συγκεκριμένης κατασκευάστηκε η προτομή του Γαλατόπουλου μέσω εράνων και στις 28 Μαΐου 1967 στήθηκε στην άκρη του Δημόσιου Κήπου απέναντι από το Γυμνάσιο. Την κατασκευή της προτομής ανέλαβε ο Αθηναίος καλλιτέχνης Γάρου-Φαλλάκης. Τα αποκαλυπτήρια της προτομής τέλεσε ο τότε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ΄.[114]

4.7 Προβλήματα στο Δήμο Πάφου κατά τη θητεία του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου

Μπορεί η περίοδος της δημαρχείας του Γαλατόπουλου να ήταν λαμπρή και να έγιναν πολλά έργα πολιτισμού αλλά σίγουρα υπήρχαν πολλά προβλήματα τα οποία παρέμειναν άλυτα για δεκαετίες. Μέσα από στατιστικές του εγκλήματος στην Πάφο για τα έτη 1944-1945 φαίνεται ότι για το 1944 έγιναν 184 σοβαρά εγκλήματα και 155 για το έτος 1945. Παράλληλα για το έτος 1944 τα μικρότερα εγκλήματα ήταν 3142 και για το έτος 1945 ήταν 2319. Μέσα από αυτές τις στατιστικές διαφαίνεται ότι το έγκλημα κυριαρχούσε στην πόλη της Πάφου.

Όσον αφορά τα οικονομικά του Δήμου υπήρχαν σοβαρές καταγγελίες ότι δεν γινόταν σωστή διαχείριση του ταμείου του Δημαρχείου και υπήρχε σύγχυση-πιθανόν σκόπιμη – για να καλύπτονται οι οποιεσδήποτε οικονομικές ανωμαλίες του Δημοτικού Συμβουλίου. [115] Παρουσιάστηκε έλλειμμα στο ταμείο του ρουχισμού 1200 κυπριακών λιρών και για να το αντιμετωπίσει ο Δήμαρχος αναγκάστηκε να συνάψει Δάνειο προς αντιμετώπιση του. Όταν καλέστηκε μάλιστα να εξηγήσει γι’ αυτό το έλλειμμα δεν μίλησε ξεκάθαρα και προσπάθησε να αποφύγει να δώσει εξηγήσεις.

Επίσης στον ισολογισμό του 1946 του Δήμου Πάφου που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 21 Αυγούστου 1947 διαφαίνεται ότι το περίσσευμα του

[114] Σωτηριάδης, ό.π., σ. 227.
[115] *Πάφος,* Πάφος, 23 Μαΐου 1946.

ταμείου ήταν 6.00 κυπριακές λίρες και τα χρέη του Δήμου ανέρχονταν σε 17.328 κυπριακές λίρες. Οι δανειστές του Δήμου ήταν αρκετοί. Στα έξοδα του Δήμου περιλαμβάνονταν κονδύλια ανεξήγητα όπως για παράδειγμα για την ηλεκτρική, για ταχυδρομικά τέλη, για υπερωρίες, για ταξίδια του Δημάρχου, για νέα δημοτικά έργα την στιγμή που τίποτα καινούριο δεν είχε γίνει στη πόλη. Ειδικά ο Δήμαρχος κατηγορήθηκε από πολλούς για τα πρωτάκουστα και σκανδαλώδη ταξίδια αναψυχής στην Αίγυπτο.[116]

Επιπλέον, η ανεργία μάστιζε ολόκληρο το νησί αφού υπήρχαν πάνω από τρεις χιλιάδες άνεργοι. Παρόλο που έγιναν οργανωμένοι αγώνες το 1940-41 για την ανακούφιση των ανέργων εντούτοις το πρόβλημα συνεχιζόταν. Αν και ο Γαλατόπουλος νοιαζόταν για τους εργαζόμενους και για τα δικαιώματα τους βλέπουμε ότι πολλές φορές είτε αδυνατούσε να τους βοηθήσει είτε έβαλε άλλες προτεραιότητες στο πρόγραμμα του.[117]

Πολλοί κάτοικοι της επαρχίας Πάφου τον κατηγόρησαν για αδιαφορία στο θέμα του Νοσοκομείου Πάφου, παρόλο που αργότερα μέσα από άρθρα στην εφημερίδα του «Νέα Πολιτική Επιθεώρηση» προσπάθησε να δείξει ενδιαφέρον για την τραγική κατάσταση του Νοσοκομείου. Τον κατηγόρησαν ότι ουσιαστικά χάρισε το Νοσοκομείο της Πόλης στην Κυβέρνηση αφού το ξεπούλησε.[118]

Ένα άλλο πρόβλημα που αντιμετώπιζε η Πάφος και η Κάτω Πάφος ήταν το ζήτημα της υδατοπρομήθειας. Η Κάτω Πάφος υδρευόταν από το νερό της Στέρνας που ήταν ακατάλληλο. Παρά τις διαμαρτυρίες των Δημοτών της Πάφου και της Κάτω Πάφου δεν υπήρξε κανένα ενδιαφέρον από το Δημοτικό Συμβούλιο Πάφου για λήψη οποιονδήποτε μέτρων για άμβλυνση του προβλήματος. Εκτός αυτού, γίνονταν εργασίες από κάτοικο Πάφου για διάνοιξη λάκκων που επηρεάζουν την υδατοπρομήθεια της περιοχής. Όλες αυτές οι εργασίες ίσως γίνονταν παράνομα και οι Δημότες συνεχώς διαμαρτύρονταν για την όλη κατάσταση.[119] Πολλά σπίτια δεν είχαν καθόλου νερό ενώ σε κάποια άλλα σπίτια, είχαν σπάσει οι σωλήνες και γίνονταν μικροί βόθροι μέσα στους δρόμους. Στα πλείστα σπίτια το νερό σταματούσε στις 11 το πρωί. Το Δημοτικό Συμβούλιο αγόρασε ένα βυτίο με το οποίο πωλούσε νερό στους πολίτες. Αυτό βέβαια δεν ήταν καλή λύση. Υπήρχαν πολύ καλές εισηγήσεις για λύση του προβλήματος αλλά ο Δήμαρχος τις απέρριψε.[120]

[116] *Πάφος,* Πάφος, 28 Αυγούστου 1947.
[117] *Πάφος,* Πάφος, 9 Ιουνίου 1949.
[118] *Πάφος,* Πάφος, 24 Φεβρουαρίου 1949.
[119] *Πάφος*, Πάφος, 26 Αυγούστου 1948.
[120] *Πάφος,* Πάφος, 14 Νοεμβρίου 1946.

Επίσης το θέμα του ηλεκτροφωτισμού ήταν ένα τεράστιο πρόβλημα. Στην Κάτω Πάφο δεν υπήρχε ουσιαστικός ηλεκτροφωτισμός. Δεν υπήρχαν στην περιοχή φωτεινοί λαμπτήρες αλλά κάποιες μικρές λάμπες με πολύ αδύνατο φωτισμό και μάλιστα στα καφενεία άναβαν λουξ. Ούτε τα ραδιόφωνα λειτουργούσαν επαρκώς. Στο Κτήμα επικρατούσε μπλάκ-άουτ. Στα σπίτια το φως ήταν πολύ εξασθενημένα, τα ραδιόφωνα χαλούσαν και οι συσκευές υπολειτουργούσαν γενικά. Ο Γαλατόπουλο ενδιαφέρθηκε για την επίλυση του προβλήματος αγοράζοντας ηλεκτρομηχανές από την Αίγυπτο και την Αγγλία. Αποτέλεσμα όμως αυτών των αγορών ήταν η χρηματική επιβάρυνση των δημοτών με 10 χιλιάδες κυπριακές λίρες. Επίσης χρειάστηκε να αλλάξουν τις εγκαταστάσεις τους γιατί με τις καινούριες μηχανές το ρεύμα ήταν τριφασικό. Βέβαια, κατηγορήθηκε από πολίτες ότι ξόδεψε 17 χιλιάδες κυπριακές λίρες για τον ηλεκτροφωτισμό χωρίς να επιδιορθώσει κάτι.

Τα δημοτικά χάλια της Πάφου φαίνονταν και στους δρόμους της Πόλης. Οι δρόμοι ήταν κατεστραμμένοι εντελώς. Όταν έβρεχε γέμιζαν λάσπες τα καταστήματα λόγω της σκόνης που υπήρχε. Παρόλο που ο Δήμαρχος γνώριζε ότι κάθε δύο χρόνια οι δρόμοι έπρεπε να ασφαλτοστρώνονται και γενικά να επιδιορθώνονται, εντούτοις δεν το έπραξε. Λόγω του ότι οι δρόμοι είχαν παραμεληθεί εντελώς, χρειαζόταν ένα κονδύλι ύψους 10 χιλιάδων κυπριακών λιρών περίπου για να γίνει σωστή ασφαλτόστρωση τους. Παρόλο που είχαν δαπανηθεί 100 χιλιάδες λίρες από το 1943 μέχρι το 1947 εντούτοις κανένα από τα βασικά προβλήματα της πόλης-νερό , ηλεκτροφωτισμός, δρόμοι- δεν επιλύθηκε. Έτσι ζήτησε έγκριση δανείου ύψους 13 χιλιάδων λιρών για επίλυση καίριων προβλημάτων που μάστιζαν την πόλη. Ουσιαστικά, με τα δάνεια που ζητούσε έμμεσα επηρέαζε τους δημότες γιατί αυξανόταν η φορολογία τους.

5. Η ΔΗΜΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ Α. ΙΑΚΩΒΙΔΗ(1953-1959)

5.1 Η νίκη του Ιάκωβου Α. Ιακωβίδη στις Δημοτικές εκλογές του 1953

Οι δημοτικές εκλογές του 1953 είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς γινόταν αναμέτρηση δυνάμεων μεταξύ εθνικοφρόνων και αριστερών. Από τον Δεκέμβριο του 1952 είχαν δοθεί οδηγίες για τον καταρτισμό των καταλόγων. Ο καταρτισμό των δημοτικών καταλόγων άρχισε τη 10η Ιανουαρίου και μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου έπρεπε να παραδοθούν στους Διοικητές της κάθε Πόλης.[121]

Οι εκλογές ορίστηκαν για την 17η Μαΐου 1953 στην Πάφο και στις άλλες πόλεις.[122] Διεξήχθησαν με παραδειγματική τάξη και ησυχία χωρίς οποιοδήποτε πρόβλημα. Η δεξιά παράταξη υπό τον Χριστόδουλο Γαλατόπουλο παρουσιάστηκε διασπασμένη και έτσι όπως ήταν επόμενο έχασε. Η αριστερά - ΑΚΕΛ στην προσπάθεια της να διώξει τον Γαλατόπουλο, υποστήριξε τον συνδυασμό του Ιάκωβου Ιακωβίδη γιατί αυτή είχε τόσο μικρή δύναμη που ούτε δημοτικό σύμβουλο δεν μπορούσε να βγάλει.

Τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν εντυπωσιακά. Από τους 1053 ψηφοφόρους ψήφισαν 888. Ο Συνδυασμός Εθνικής Ενότητας του Ιάκωβου Α. Ιακωβίδη πλειοψήφησε καταπληκτικώς του Συνδυασμού του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου. Συγκεκριμένα από τον Συνδυασμό του Ιάκωβου Ιακωβίδη έλαβε ο ίδιος 685 ψήφους, ο Ιωάννης Αγρότης 677 ψήφους, ο Κώστας Θεοδοσίου 693 ψήφους, ο Χαρ. Χ. Μάρκου 671 ψήφους και ο Αντρέας Λώρης 656 ψήφους. Από τον Συνδυασμό του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου έλαβε ο ίδιος 401 ψήφους, ο Παντελής Σαράφης 364 ψήφους, ο Μενέλαος Κονιώτης 362 ψήφους, ο Κ. Παφίτης 362 ψήφους και ο Παντελής Γεωργίου 353 ψήφους.[123]

Ο Ιάκωβος Ιακωβίδης παρέμεινε δήμαρχος μέχρι το 1962. Το 1962-64 τη διαχείριση των Δήμων είχαν αναλάβει οι Έπαρχοι.

[121] *Ελευθερία*, Λευκωσία, 9 Δεκεμβρίου 1952.
[122] *Έθνος,* Λάρνακα, 21 Μαρτίου 1931.
[123] *Πάφος,* Πάφος, 21 Μαΐου 1953.

5.2 Οι Δημοτικές εκλογές του 1953

Η Αριστερά παράταξη κατά την προεκλογική μάχη αντιμετώπιζε ποικίλα προβλήματα που επισώρευσε η εσωκομματική κρίση που προηγήθηκε. Από τη μια ζητούσε διαπαραταξιακή συνεργασία, μέσω και του ΕΑΣ, και από την άλλη είχε επικριτική στάση προς την Εθναρχία, τους «Αγγλοαμερικανούς ιμπεριαλιστές» και την «μοναρχοφασιστική» ελληνική κυβέρνηση.[124] Αν και το ΑΚΕΛ πρότεινε στο ΚΕΚ τη συγκρότηση «παγκομματικού πατριωτικού εκλογικού συνασπισμού»,[125] ο δεξιός Τύπος ήταν κάθετος και απόκλεισε κάθε γέφυρα επικοινωνίας ασκώντας κριτική στους εθνικόφρονες που συναγελάζονταν με την Αριστερά.[126]

Όσον αφορά τη Δεξιά παράταξη και εκεί δεν έλειπαν οι εσωτερικές ενστάσεις. Ο δήμαρχος Γαλατόπουλος είχε έρθει σε οριστική ρήξη με μεγάλη μερίδα δεξιών παραγόντων που αποφάσισαν να στηρίξουν το «Συνδυασμό Εθνικοφρόνων πατριωτών» με επικεφαλής τον Ιακωβίδη.[127] Ο κίνδυνος να χάσει το «Εθνικό Μέτωπο» του Γαλατόπουλου ήταν ορατό, αφού η Αριστερά, με στόχο να εκδιώξει το δήμαρχο, αποφάσισε να μη συγκροτήσει συνδυασμό και να στηρίξει επίσης τον Ιακωβίδη.[128]

Το βασικό στοιχείο της προεκλογικής κίνησης ενόψει των δημοτικών εκλογών του 1953 ήταν η έλλειψη δημόσιου ενθουσιασμού. Από τη μία η δύναμη και η πειθαρχία των Κομμουνιστών είχε μειωθεί σημαντικά στα τέσσερα χρόνια που παρήλθαν από τις προηγούμενες εκλογές, από την άλλη η έλλειψη κοινού προγράμματος και οργανωτικής επάρκειας από το λεγόμενο Εθνικό Κόμμα ήταν περισσότερο εμφανής από ποτέ.

Οι εκλογές προγραμματίστηκαν σε τέσσερις διαδοχικές Κυριακές. Στην Πάφο διεξήχθησαν στις 17 Μαΐου 1953. Δεν ήταν ξεκάθαρο αν θα έχανε τη Δημαρχία ο Γαλατόπουλος, αλλά τελικά με τη συμβολή της Αριστεράς, οι αντίπαλοι του Γαλατόπουλου με επικεφαλής τον Ιακωβίδη τα κατάφεραν σχετικά εύκολα καταλαμβάνοντας ποσοστό 68,4%. Συγκεκριμένα, οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν 1.053 και ψήφισαν 988. Το ποσοστό συμμετοχής ήταν 93,8% που ήταν αρκετά υψηλό σε σχέση και με τις άλλες

---

[124] «Η σημερινή Ελλάδα στη μοναρχοφασιστική ζούγκλα», *Νέος Δημοκράτης,* Λάρνακα, 3 Σεπτεμβρίου 1952.

[125] «Το ΑΚΕΛ προτείνει: παγκομματικούς συνδυασμούς στις προσεχείς δημοτικές εκλογές. Προεκλογικό σύνθημα: Ενιαίος αδιάλλακτος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας-απομόνωση των συνταγματόφιλων», *Νέος Δημοκράτης*, Λάρνακα, 1η Φεβρουαρίου 1953.

[126] «Δημοτικαί Εκλογαί», *Έθνος,* Λάρνακα, 1 Μαρτίου 1953.

[127] «Ο κ. Ι. Ιακωβίδης ηγείται εθνικόφρωνος συνδυασμού εις τας εκλογάς Πάφου», *Έθνος,* Λάρνακα, 8 Μαρτίου 1953.

[128] «Στο Κτήμα ο Γαλατόπουλος σε πλήρη απομόνωση», *Νέος Δημοκράτης,* Λάρνακα, 5 Μαΐου 1953.

πόλεις. Και οι δύο παρατάξεις – Αριστερά και Δεξιά – στήριξαν τον ίδιο συνδυασμό.[129] Οι έδρες των Δημοτικών Συμβούλων για την πόλη της Πάφου ήταν 5.

5.3 Το έργο του Ιάκωβου Α. Ιακωβίδη ως Δημάρχου Πάφου

Ο Ιάκωβος Ιακωβίδης γεννήθηκε το 1895 στο Κτήμα Πάφου. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών νομικά και ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα από το 1918. Κατά την περίοδο 1920-1923 ασχολήθηκε με τα πολιτικά πράγματα και εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος Πάφου. Όπως και άλλοι ευεργέτες της Πάφου έτσι και ο Ιακωβίδης ήταν έφορος και γραμματέας των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Πάφου. Κατά την περίοδο 1936-1944 διετέλεσε Πρόεδρος του Διοικητικού συμβουλίου της Τράπεζας "Μέλισσα" Πάφου και την περίοδο 1944 - 1963 διετέλεσε μέλος συμβουλίου διευθυντών της Τράπεζας Κύπρου. Επίσης ως μέλος της συμβουλευτικής αντιπροσωπίας Κυπρίων μετέβηκε στο Λονδίνο το 1959.[130] Πέθανε το 1984.

Ο Ιάκωβος Ιακωβίδης όπως και οι προηγούμενοι δήμαρχοι Πάφου ενδιαφέρθηκε για την ευημερία των δημοτών του και για την ανάπτυξη της Πάφου σε όλους τους τομείς. Παρόλο που η περίοδος της θητείας του στο αξίωμα του δημάρχου ήταν δύσκολη λόγω του εθνικού ζητήματος της αγγλικής κυριαρχίας εντούτοις έκανε τον δικό του προσωπικό αγώνα και προσπάθησε τόσο ο ίδιος όσο και τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου να επιλύσουν βασικά προβλήματα του Δήμου.

Όντας μέλος της επιτροπής του λιμανιού Πάφου μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής που αποτελείτο από τον αντιδήμαρχο Ιωάννη Αγρότη, Ν. Νικολαΐδη, Παντελή Σαράφη, Εγιούπ Νεφή και Α. Χριστοδουλίδη, υπέβαλαν στην Κυβέρνηση και τους Άγγλους εμπειρογνώμονες υπόμνημα σχετικά με το ζήτημα των λιμένων. Στο υπόμνημα υποδείχθηκε η ανάγκη διεύρυνσης και εκβάθυνσης του λιμένα Πάφου, κατασκευής νέας αποβάθρας, επέκτασης του λιμενοβραχίονα και κάποια άλλα έργα δευτερεύουσας ανάγκης.[131]

Ενδιαφέρον επέδειξε και στον πολιτιστικό τομέα. Σε επιστολή που απέστειλε προς το Διευθυντή Τουρισμού και προς τα τουριστικά γραφεία της Κύπρου υποδείκνυε ότι στα

[129] *Έθνος,* Λάρνακα, *Ελευθερία ,* Λευκωσία, *και Νέος Δημοκράτης,* Λάρνακα, 19 Μαΐου 1953.
[130] Αριστείδης, ό.π., σ. 236-237.
[131] *Ανεξάρτητος*, Λεμεσός, 7 Ιουνίου 1954.

προγράμματα επισκέψεων των εκάστοτε τουριστών και περιηγητών έπρεπε να περιλαμβάνονται το Κτήμα, η Κάτω Πάφος και τα Κούκλια λόγω του ότι υπήρχαν μεγάλου ενδιαφέροντος αρχαιολογικά μνημεία.[132] Εξάλλου υπήρχαν πολύ καλά ξενοδοχεία για την φιλοξενία των επισκεπτών και ο δήμος ήταν πρόθυμος να παράσχει οποιαδήποτε ευκολία στους επισκέπτες. Επίσης είχαν λειτουργήσει τα Δημοτικά Θαλάσσια Λουτρά τα οποία είχαν κτισθεί εκ νέου και ήταν πλέον τα τελειότερα στην Κύπρο.[133]

Το πρόβλημα της λειψυδρίας στην Πάφο ήταν πολύ μεγάλο. Η υδατοπρομήθεια μάστιζε την επαρχία Πάφου για πολλά χρόνια από το 1943 και ο Γαλατόπουλος είχε καλέσει ειδικούς οι οποίοι τον συμβούλευσαν ότι για να βελτιωθεί το σύστημα υδατοπρομήθειας έπρεπε να αναπροσαρμοσθεί τελείως ολόκληρο το δίκτυ διασωληνώσεως.[134] Αν και έγινε νέα διασωλήνωση και ολόκληρο το παλαιό δίκτυο άλλαξε ριζικά εντούτοις δεν είχε εξευρεθεί μόνιμη λύση στο πρόβλημα. Οι προσπάθειες των νέων Δημοτικών Αρχών στέφθηκαν με επιτυχία. Κατάφεραν να διοχετεύσουν στο Δημοτικό Υδραγωγείο αρκετή ποσότητα νερού από τη διάτρηση στη Μεσόγη την οποία εξασφάλισε ο Δήμος από την Κυβέρνηση αντί ενοικίου για κάποια χρόνια. Η ωφέλεια αυτή για τους δημότες ήταν μεγάλη.[135]

Επίσης το θέμα της συγκοινωνίας ήταν ένα θέμα που απασχολούσε το εκάστοτε Δημοτικό Συμβούλιο. Το 1956 το Δημοτικό Συμβούλιο Πάφου εξουσιοδοτήθηκε από τον Κυβερνήτη να συνάψει δάνειο 5000 κυπριακών λιρών για την ασφαλτόστρωση και επιδιόρθωση δρόμων της πόλης. Η περίοδος αποπληρωμής ήταν 10 χρόνια.[136] Επιπλέον, ο Δήμαρχος Πάφου Ιάκωβος Ιακωβίδης αιτήθηκε στη Κυβέρνηση εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου, όπως επεκταθεί η ευθυγράμμιση και διαπλάτυνση της οδού Λευκωσίας - Λεμεσού - Επισκοπής εντός της επαρχίας Πάφου λόγω των πολλών στροφών.[137] Έτσι θα λιγόστευαν οι κίνδυνοι των επιβατών και οι βλάβες των αυτοκινήτων, η Πάφος θα ήταν λιγότερο απομακρυσμένη από τις άλλες πόλεις και το εμπόριο και ο τουρισμός θα εξυπηρετείτο καλύτερα.

Ενδιαφέρθηκε ακόμα για την πάταξη της εμπορευματοκρυψίας και του μαυραγοριτισμού ειδικότερα για τα εισαγώμενα είδη τροφίμων, υλικών οικοδομής, κλπ. Με εισήγηση του στον Διοικητή Πάφου κ. Μουφτιζατέ πρότεινε τη λήψη μέτρων και

[132] *Έθνος,* Λάρνακα, 1 Σεπτεμβρίου 1954.
[133] Στο ίδιο.
[134] *Χαραυγή,* Λάρνακα, 6 Ιουνίου 1959.
[135] *Έθνος,* Λάρνακα, 1 Σεπτεμβρίου 1954.
[136] *Χαραυγή,* Λάρνακα, 28 Σεπτεμβρίου 1956.
[137] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία, 15 Φεβρουαρίου 1957.

εισηγήθηκε συγκεκριμένα σχέδια δράσης προς τους αρμοδίους.[138] Γνώριζε ότι ειδικά οι φτωχοί δημότες της πόλης του και όχι μόνο υπόφεραν από το φαινόμενο της μαύρης αγοράς και ήταν αναγκασμένοι να αγοράζουν τα βασικά προϊόντα αλλά και τα προϊόντα δευτερεύουσας ανάγκης σε πολύ ψηλές τιμές.

Κατά την περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα 1955 - 59 οι Άγγλοι επέβαλαν στο Κτήμα και στη Κάτω Πάφο κατ΄οίκον περιορισμό. Ο Δήμαρχος Πάφου με τηλεγράφημα του προς τον Διοικητή Πάφου και προς τον Κυβερνήτη ζήτησε την άρση του κατ΄οίκον περιορισμού-κέρφιου γιατί ο λαός της Πάφου λόγω του εγκλεισμού στις οικίες του υπόφερε και στερείτο των βασικών αναγκών και ιδιαίτερα τροφής. Ζήτησε να ανοίξει η Δημοτική Αγορά για να μπορέσουν οι Δημότες να προμηθευτούν κρέας και λαχανικά. Υποστήριξε ότι εάν λόγοι τιμωρίας υπαγόρευαν την επιβολή κέρφιου, λόγοι ανθρωπισμού συνηγορούν υπερ της άρσεως του.[139]

Κύριο αίτημα του προς τον Κυβερνήτη Σερ Τζων Χάρτινγκ ήταν η αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Εξέφρασε την άποψη ότι το πολιτικό ζήτημα δεν θα λυνόταν με διατάγματα ή απαγορεύσεις αλλά με περαιτέρω διαπραγματεύσεις βάσει της παροχής αυτοδιαθέσεως.[140] Επίσης υποστήριξε ότι έπρεπε να αφήσουν ελεύθερους όλους τους κρατούμενους γιατί αυτό προκαλούσε ένταση της πολιτικής κατάστασης και αγανάκτηση του λαού.[141] Ο Ιάκωβος Ιακωβίδης συμπονούσε το λαό του, τον απλό άνθρωπο και προσπαθούσε να τον προστατέψει.[142] Είχε συχνή επικοινωνία με τον Κυβερνήτη Χάρτινγκ μέσω τηλεγραφημάτων και του διαβίβαζε τα αιτήματα του που αφορούσαν συμπολίτες του που ήταν κρατούμενοι.[143]

Ο Ιάκωβος Ιακωβίδης σαν άνθρωπος του λαού ενδιαφερόταν για τους δημότες του αλλά και για τους κατοίκους της υπαίθρου. Αυτό διαφάνηκε με τη στάση του προς τους σεισμοπαθείς του καταστροφικού σεισμού του 1953. Σε αρκετά χωριά η κατάσταση ήταν εκτός ελέγχου αφού οι ζημιές ήταν τεράστιες. Η Κυβέρνηση αργοπορούσε και έδειξε ολιγωρία στο πρόβλημα με αποτέλεσμα την αγανάκτηση του κόσμου. Στο Κτήμα επικρατούσε δυσφορία, διότι δεν διατέθηκαν επαρκείς αριθμοί αντισκήνων και διότι η διανομή τροφίμων ήταν ανοργάνωτη.[144] Το Δημοτικό Συμβούλιο δεν συμφωνούσε με την

[138] *Έθνος,* Λάρνακα, 4 Νοεμβρίου 1956.
[139] *Έθνος,* Λάρνακα, 23 Νοεμβρίου 1958.
[140] *Έθνος,* Λάρνακα, 1 Δεκεμβρίου 1955.
[141] *Έθνος,* Λάρνακα, 17 Νοεμβρίου 1955.
[142] *Ελευθερία*, Λευκωσία, 16 Απριλίου 1959.
[143] *Έθνος*, Λάρνακα, 27 Ιανουαρίου 1959.
[144] *Ανεξάρτητος,* Λεμεσός, 14 Σεπτεμβρίου 1953.

στάση της κυβέρνησης και προσπαθούσε με συντονισμένες και οργανωμένες προσπάθειες να βοηθήσει τους πληγέντες.

Τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου Πάφου δεν συμφωνούσαν πάντα με τον Δήμαρχο. Τον Νοέμβριο του 1959 παραιτήθηκε ο Αντιδήμαρχος Πάφου Ιωάννης Αγρότης λόγω του ότι δεν συμφωνούσε με την στάση του Δημάρχου προς το θέμα του Εθνάρχη Μακαρίου.[145] Ο Δήμαρχος συνεργαζόταν με τους άλλους δημάρχους των πόλεων γιατί δεν ήθελαν το Αρχιεπίσκοπο.

Το 1957 επίσης παραιτήθηκαν δύο εκ των τριών Τούρκων Δημοτικών Συμβούλων, οι κ. Αλή Ρατίπ και Κιαμίλ Οζκάν δηλώνοντας ότι παραιτήθηκαν εξαιτίας του ότι τα δικαιώματα των Τούρκων δεν υπερασπίζονταν αποτελεσματικά. Ο Ιακωβίδης εκπλάγηκε τόσο με την παραίτηση τους όσο και με την δικαιολογία της παραίτησης αναφέροντας ότι από το 1953 που ανέλαβε τη Δημαρχεία της Πάφου σε καμία περίπτωση δεν υπήρξε διαφωνία μεταξύ τους για τη διαχείριση δημοτικών πραγμάτων και αυτό αποδεικνύεται από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Συμβουλίου. Επίσης υποστήριξε ότι δεν γινόταν διακρίσεις ανάμεσα Έλληνες και Τούρκους. Παράλληλα για να καθησυχάσει τους δημότες υποσχέθηκε ότι η παραίτηση των δύο Τούρκων Δημοτικών Συμβούλων δεν θα διατάρασσε τις σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων της Πάφου. Ο Ιξάν Αλή, ο τρίτος Τούρκος Δημοτικός Σύμβουλος δεν υπόβαλε παραίτηση γιατί ήταν ευχαριστημένος από τος Δήμαρχο.[146]

[145] *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία, 6 Νοεμβρίου 1959.
[146] *Έθνος,* Λάρνακα, 5 Ιουνίου 1957.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Κτήμα που ήταν η πρωτεύουσα της Πάφου σύμφωνα με απογραφές που έγιναν ήταν μικρό σε πληθυσμό αφού στα 1881 είχε πληθυσμό 2. 204 κατοίκους, το 1891 2.801 κατοίκους , το 1901 3.134 κατοίκους, το 1911 3.435 κατοίκους, το 1921 4.117 κατοίκους, το 1931 4.517 κατοίκους, το 1946 5.803 κατοίκους και το 1956 7.283 κατοίκους. Αρχικά το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν Τούρκοι και γι' αυτό στις Δημοτικές Εκλογές το 1888 στο Δημοτικό Συμβούλιο εξελέγησαν 5 Τούρκοι και 3 Έλληνες Σύμβουλοι και ο Δήμαρχος ήταν Τούρκος. Αυτό συνέβαινε από το 1882 μέχρι το 1890 που διεξάγονταν δημοτικές εκλογές. Αντίθετα , Έλληνες Δήμαρχοι άρχισαν να εκλέγονται από το 1908 που έγιναν Δημοτικές Εκλογές ύστερα από μια περίοδο διοριστικού συστήματος όπου εκλέγονταν οι Δήμαρχοι , που κράτησε από το 1890 μέχρι το 1908.

Από τις αρχές της Αγγλοκρατίας και μέχρι τη δεκαετία του 1920 τη δημόσια ζωή της Πάφου και τις θέσεις πολιτικής αντιπροσώπευσης των κατοίκων της πόλης μονοπωλούσαν πολιτευτές που κοινωνικά ανήκαν στην εμποροµεσιτική αστική τάξη – δικηγόροι, γιατροί, έμποροι. Αυτό διαπιστώνεται και από τον Δήμαρχο Νεόφυτο Νικολαΐδη που εξελέγη Δήμαρχος το 1908 και διατήρησε το αξίωμα αυτό μέχρι το 1920 αλλά και από τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου. Επίσης διαφαίνεται και στην εκλογή του Νικόλαου Ι. Νικολαΐδη που εκλέχτηκε Δήμαρχος το 1920 και παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι το 1943, παρόλο που εκλογές διενεργήθηκαν για τελευταία φορά το 1929, αφού μετά ακολούθησαν τα γεγονότα του 1931 και σταμάτησε η διεξαγωγή εκλογών. Κατά τη δεκαετία του 1940 και 1950 εμφανίστηκαν νέα πολιτικά σχήματα και νέα πολιτικά πρόσωπα. Η εκλογική επιτυχία ενός υποψηφίου ήταν πάνω απ' όλα μια προσωπική επιτυχία με την πολιτική ζωή να οργανώνεται κατά κύριο λόγο γύρω από τις φιλοδοξίες, τις αντιζηλίες και τα πάθη των πολιτευτών.

Το 1940 εμφανίστηκε στην Πάφο το κόμμα του Χριστόδουλου Γαλατόπουλου - ΠΕΣΠ. Από την όλη πορεία του διαπιστώνεται ότι αρχή και τέλος ήταν ο ίδιος ο Γαλατόπουλος, αφού δεν διέθετε καταστατικό ή συλλογικά όργανα, ούτε τακτική λειτουργία. Από την άλλη, το ΑΚΕΛ ήταν ένα μαζικό κόμμα, όχι μόνο λόγω του πλήθους των μελών του αλλά διότι η λειτουργία και η δύναμη του ήταν βασισμένη στην οργανωμένη συμμετοχή των μελών και των φίλων του. Το δεξιό ΚΕΚ δεν ήταν ούτε οργανωμένο ούτε ισχυρό. Ουσιαστικά κομματικό σύστημα δεν υπήρχε ούτε στην Πάφο, ούτε στην Κύπρο γενικότερα. Η πολιτική αντιπαράθεση ανάμεσα στην Αριστερά και τη

Δεξιά, όπως εκφράστηκε μέσα από τις τέσσερις δημοτικές εκλογές της περιόδου 1943-1953, δημιούργησε ένα ρευστό και άτυπο κομματικό σύστημα με πολύ χαμηλή θεσμοθέτηση.

Επίσης το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν είχαν το δικαίωμα να ψηφίσουν στις εκλογές για τα Δημαρχεία συρρίκνωσε το εκλογικό σώμα κατά περίπου 50% σε σχέση με τον πληθυσμό. Επιπρόσθετα, ένα ποσοστό της τάξης του 15% αφαιρείτο λόγω του ηλικιακού ορίου του 21^{ου} έτους. Η πλειοψηφία των ενηλίκων αρρένων διέθετε κάποια μικρή κτηματική περιουσία – λόγω της αγροτικής σύνθεσης του πληθυσμού – και μπορούσε καταβάλλοντας τους φόρους να αποκτήσει δυνατότητα εγγραφής στους εκλογικούς καταλόγους.

Τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην Πάφο σημειώθηκαν στις εκλογές του 1946 και του 1949. Αυτό οφείλεται στο αυξημένο πολιτικό ενδιαφέρον εξαιτίας της εμπέδωσης της σημασίας της αναμέτρησης, αλλά και λόγω της όξυνσης του παραταξιακού και ιδεολογικού ανταγωνισμού, ιδιαίτερα το 1949.

Λόγω του ότι η Πάφος από κοινωνική άποψη ήταν η λιγότερο προνομιούχα επαρχία της Κύπρου ,δεν είχε επαρκές οδικό δίκτυο και κατάλληλη συγκοινωνία ήταν απομακρυσμένη από τις άλλες πόλεις και αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα. Οι Δήμαρχοι προσπάθησαν με πολλούς τρόπους να αμβλύνουν τα προβλήματα που μάστιζαν το λαό της Πάφου , πότε με δικές τους προσωπικές προσπάθειες, άλλοτε με τη συμβολή όλων των μελών του εκάστοτε Δημοτικού Συμβουλίου και αρκετές φορές συζητώντας με τον εκάστοτε Κυβερνήτη τα προβλήματα επιζητώντας τη διαμεσολάβηση και τη βοήθειά του στο οικονομικό κομμάτι. Εξάλλου μπορεί να υπήρχε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της εκλογής των αρχόντων που θα εξουσίαζαν το λαό , αλλά δυστυχώς η αποικιακή κυβέρνηση με τους νόμους που επέβαλλε, με τα διάφορα μέτρα που εφάρμοζε κατά περιόδους , αυτά τα δικαιώματα δεν λειτουργούσαν φυσιολογικά και ολοκληρωτικά.

Σίγουρα ο κάθε Δήμαρχος υλοποίησε αυτά που μπορούσε ανάλογα με την εποχή που υπηρέτησε την πόλη της Πάφου. Αναμφισβήτητα , όπως όλοι οι άνθρωποι έτσι και αυτοί είχαν τα ελαττώματα και τις ιδιαιτερότητές τους , έκαναν λάθη και διαχειρίστηκαν λάθος ίσως κάποιες καταστάσεις. Παρόλα αυτά ο κάθε ένας από αυτός έδωσε το στίγμα του και κατάφερε να μείνει το όνομα του ζωντανό στις μνήμες των ανθρώπων και ιδιαίτερα των δημοτών της Πάφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

- ***Κρατικό Αρχείο Κύπρου,*** **Λευκωσία**
  ***Αρχείο Αρχιγραμματείας,*- Secretariat Archive 1 (SA1): 461/1930.**

Β. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

- ***Cyprus, Census of 1901, Report and General Abstracts,*** **Λονδίνο 1902.**
- ***Cyprus, Census of 1911, Report and General Abstracts,*** **Λονδίνο 1912.**
- ***Cyprus, Census of 1921, Report and General Abstracts,*** **Λονδίνο 1922.**
- ***Cyprus, Census of 1931, Report and General Abstracts,*** **Λονδίνο 1932.**
- ***Cyprus, Census of 1946, Population and Agriculture,*** **Λονδίνο 1947.**
- ***Report on the Census of Cyprus,*** **1881, Λονδίνο 1884.**
- ***The Cyprus Gazette,*** **Λευκωσία, 1881-1882, 1906, 1940-1942, 1948.**

Γ. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ:

- ***Αλήθεια,*** **Λεμεσός, 1908, 1911, 1915, 1917, 1920, 1923, 1925, 1937.**
- ***Ανεξάρτητος,*** **Λεμεσός, 1949, 1945, 1941, 1953, 1954.**
- ***Έθνος,*** **Λάρνακα, 1915, 1949, 1931, 1953-1959.**
- ***Ελευθερία,*** **Λευκωσία, 1943, 1945-1946, 1949, 1953, 1959.**
- ***Νέα Πολιτική Επιθεώρηση*****, Πάφος, 1944, 1946.**
- ***Νέος Δημοκράτης*****, Λάρνακα, 1952, 1953.**
- ***Πατρίς*****, Λευκωσία, 1915, 1917.**
- ***Πάφος*****, Πάφος, 1914, 1923, 1926, 1931-1941, 1943-1949, 1953.**
- ***Φιλελεύθερος,*** **Λευκωσία, 1957, 1959.**
- ***Φωνή της Κύπρου*****, Λάρνακα, 1917-1918, 1920, 1923, 1925, 1941.**

Δ. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ:

- **Γιωργαλλίδης, Γιώργος ,** ***Αποικιοκρατία 1978-1960: σύντομη επανεκτίμηση,*** **Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αρ. 4, Κάποιες κρίσιμες ώρες στην κυπριακή Λευκωσία, 1994.**

- **Ιεροκηπιώτης, Κώστας Γ.,** ***Η Ελληνική Εκπαίδευση στην Επαρχία Πάφου (1878-1960)*****, Λευκωσία ,2004.**

- **Κουδουνάρης, Αριστείδης ,** ***Βιογραφικό Λεξικό Κυπρίων*****, δ΄ έκδοση, Λευκωσία, 2001.**

- **Πρωτοπαπάς , Βασίλης ,** ***Εκλογική Ιστορία της Κύπρου. Πολιτευτές, κόμματα και εκλογές στην Αγγλοκρατία 1878-1960*****, Αθήνα, 2012.**

- **Σωτηριάδης , Αντώνης ,** ***Χριστόδουλος Γαλατόπουλος: Εθνικός Αγωνιστής- Δήμαρχος- Ποιητής (1902-1953)*****, Πάφος, 1993.**

- **Hill , G.,** ***A History of Cyprus, τόμος. IV, The Ottoman Province and the British Colony, 1571-1948,*** **Cambridge University Press, Cambridge, 1972.**

.